

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Kateřina Volná

Určování mateřství

Diplomová práce

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Určování mateřství“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 31. 3. 2014

Kateřina Volná

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní JUDr. Lence Westphálové, Ph.D. za její konzultace a pomoc při tvorbě mé diplomové práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1. Právní úprava určování mateřství	10
1.1 Procesní úprava určování mateřství	11
1.2 Určení rodičovství z pohledu práva dítěte znát své rodiče	13
2. Surogátní mateřství	15
2.1 Problematika procesu náhradního mateřství	16
2.2 Surogátní mateřství v České republice	18
2.3 Uzavírání surogátních smluv	20
2.4 Zahraniční právní úprava jako vzor	20
2.5 Surogátní mateřství de lege ferenda	22
3. Anonymní porod versus porod s utajenou totožností	24
3.1 Anonymní odložení novorozence prostřednictvím tzv. baby-boxu	24
3.2 Baby-boxy v České republice	26
3.3 Postavení dítěte nalezeného v baby-boxu	28
3.4 Utajené porody v České republice	29
3.5 Utajený porod z hlediska ochrany zdravotnického zařízení	31
3.6 Problematika porodů s utajenou totožností matky	32
3.7 Anonymní porody z hlediska článku 8 Evropské úmluvy o lidských právech	33
3.8 Právní úprava de lege ferenda	34
4. Záměna dítěte	35
5. Porod pod jinou totožností a porod mimo zdravotnické zařízení	37
6. Asistovaná reprodukce	38
6.1 Metody asistované reprodukce	38
6.2 Právní úprava asistované reprodukce	39
6.3 Umělé oplodňování dle evropského práva	41

6.4	Určení rodičovství při asistované reprodukci.....	43
7.	Srovnání české právní úpravy s úpravou ve Spolkové republice Německo	45
	Závěr	47
	Seznam použité literatury a pramenů.....	50
	Shrnutí práce.....	54
	Summary	54
	Klíčová slova – Keywords	55
	Příloha	56

Seznam použitých zkratk

ABGB	Všeobecný zákoník občanský (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
FOD	Fond ohrožených dětí
LZPS	Listina základních práv a svobod
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
StGb	Strafgesetzbuch
TZ	zákon č. 49/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
ZdrSpec	zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách
ZM	zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů
ZR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
ZZŘ	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Úvod

Po staletí aplikovaná římskoprávní zásada *mater semper certa est, sed pater incertus*, dostává v souvislosti s rozvojem moderní vědy trhliny. Římané pocítovali, že pochybnosti o tom, kdo je rodičem dítěte, vznikají jen na straně otce. Mateřství ženy zpravidla sporné nebylo. Tato otázka se považovala v právu za tak evidentní, že nepotřebovala ani výslovné zakotvení v zákoně. V podstatě nemohlo být pochyb o tom, kdo je matkou dítěte s ohledem na smysly poznatelnou skutečnost mateřství ženy.

S rozvojem reprodukční medicíny se ovšem poklidný stav určení mateřství mění. Je třeba ale zmínit, že problémy určování mateřství tu existovaly i bez ohledu na tento rozvoj. Jednalo se zejména o spory, zda určité dítě daná žena v jistý den porodila, či nikoliv.

Rozmach asistované reprodukce však byl zásadním impulsem pro novou definici mateřství. Tím, že se 25. července 1978 ve Velké Británii narodila Luisa Brownová - první „*dítě ze zkumavky*“, vznikla potřeba nově definovat mateřství v právních rádech většiny států. Došlo k okolnosti do té doby nevídané. Biologická matka se mohla lišit od matky, která dítě porodila. Vznikly tedy situace, v nichž nemusí být jisté, kdo je z právního hlediska matkou dítěte. Právě touto problematikou se zabývá má diplomová práce.

Nejprve se zaměřuji na vývoj právní úpravy určování mateřství v České republice a její zákonné hmotněprávní i procesněprávní zakotvení v souvislosti s rekodifikací soukromého práva. Ve spojitosti s novým kodexem - zákonem č. 89/2012 Sb., občanským zákoníkem byla nutná i harmonizace procesního práva, k níž došlo od 1. 1. 2014 zákonem č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, kde jsou zařazena řízení procesně odlišná od klasických sporných řízení. V rámci této rekodifikace upravil zákonodárce v procesním předpise i určování a popírání rodičovství.

Druhá kapitola je věnována institutu náhradního mateřství. Je v ní rozebrána problematika celého procesu a také úprava v NOZ. Tento klíčový kodex soukromého práva používá termín náhradního mateřství v jednom jediném ustanovení, což jistě není ku prospěchu věci. V důsledku toho, že zákonodárce nevyužil možnost tento institut podrobněji upravit v NOZ, věnuji svou pozornost možné úpravě *de lege ferenda* a jejím problematickým právním, sociálním, lékařským a etickým aspektům, kvůli nimž je surogátní mateřství v některých zemích jednoznačně zakázáno.

Institut porodu s utajenou totožností matky a jeho odlišení od anonymního porodu je předmětem další kapitoly. Zakotvením porodu s utajenou totožností došlo k narušení koncepce statusových práv, které byly vytvořeny na přirozenoprávních základech již v ABGB.

S těmito porody souvisí mnoho otázek a problémů. Jedním z hlavních je porušování Úmluvy o právech dítěte tím, že je mu odepřeno právo na vlastní identitu. Také nerespektuje skutečnost, že každý člověk má matku i otce a tímto zakotvením bere legislativní úprava nejen dítěti právo na otce, ale také práva otce k dítěti. V této části je rozebírána i kontroverzní situace okolo baby-boxů, rozdělující Českou republiku na dva tábory. Ukazují, že tato možnost, v praxi využívaná, není legislativně nijak upravena a i přes jednoznačnou podporu veřejnosti je dosti komplikovaná. Složitost situace jde vidět i na skutečnosti, že právníci ani zdravotničtí pracovníci nejsou jednotní. Nemocnice, uvažující o umístění baby-boxu ve zdravotnickém zařízení často od svého záměru upustí z důvodů nedostatečné, respektive žádné právní úpravy. Na druhou stranu jsou i případy, kdy zdravotnická zařízení usilují o takovéto zřízení. Obstojí však argumentace zastánců baby-boxů? Nevytvářejí pouze možnost beztrestného a do značné míry pohodlného zbavení se zodpovědnosti za novorozence? Je opravdu situace matky tak tíživá, že není jiné řešení, než se vzdát svého dítěte? Postarala by se o něj, kdyby tato možnost neexistovala? Je nepochybné, že tato tematika vzbuzuje hodně otázek, na které se pokusím dále reagovat.

Ve čtvrté a páté kapitole je analyzován porod pod jinou totožností, porod mimo zdravotnická zařízení a určování a popírání mateřství v případě záměny dětí.

Právní problémy mohou vzniknout také za situace, pokud se dítě narodilo na základě umělého oplodnění, na což se soustředím v další části mé práce. S moderním životním stylem vzrůstá počet párů, které nemohou počít svého potomka přirozenou cestou, a proto využívají metod asistované reprodukce - ta je u nás povolena jen neplodnému páru. Jelikož je role matky a otce jednou z nejvýznamnějších součástí jejich společného života, využívají tyto páry často služeb reprodukčních center. Zde dochází mnohdy k situacím, kdy biologičtí a právní rodiče jsou odlišní.

Důležitým aspektem mé práce je i srovnání české právní úpravy se zahraniční, konkrétně s právní úpravou určování mateřství v Německé spolkové republice.

Mým cílem je snaha o ucelený přehled situací, kdy může dojít k problému s určením mateřství a úsilí o vystižení problematických otázek právní úpravy výše zmíněných témat s její možnou změnou v budoucnosti. Při psaní této práce jsem primárně využila metody analytické a syntetické. V rámci srovnání zahraniční právní úpravy s českou byla použita komparativní metoda.

Zdrojem informací se pro mě staly především články, uveřejněné v odborných časopisech – nejčastěji ve Zdravotnictví a právu, Právu a rodině a Právních rozhledech a právní předpisy.

Odborné knihy se tomuto tématu příliš nevěnují, tuto problematiku popisují často jen okrajově.

Mým záměrem je především zodpovědět tyto otázky: Je právní úprava dostatečná, nebo by měla být v nejbližší době změněna? Jaké změny v určování mateřství přinesl NOZ a ZZŘ? Jsou tyto změny vnímány pozitivně, nebo negativně? Je právní úprava určování mateřství v Německé spolkové republice postavená na stejné koncepci jako česká právní úprava?

1. Právní úprava určování mateřství

V oblasti určení rodičovství bylo evropské právo dosti ovlivněno římským, později kanonickým, kdy se s oběma rodiči počítalo jen pro děti narozené z manželství rodičů. Pokud jde o právní postup stanovení otcovství, tak se v moderním občanském právu na území kontinentální Evropy vyvinuly dva základní systémy.

První, značně konzervativní, byl Code civil. Ten jen dětem narozeným mimo manželství, jejichž otec dobrovolně uznal otcovství, přiznával omezené dědické právo. Čl. 340 Code civil upravoval, že pátrání po otci je zakázáno. Tím byl zdůrazněn uznávací jednostranný (otcův) princip. Naopak možnost uznání otcovství nebyla připuštěna u dětí, které se narodily z cizoložného poměru. Ve francouzském právu šlo použít paternitní žalobu až mnohem později. Úprava otcovství v Code civil inspirovala i celou řadu zahraničních kodexů.¹

Druhý systém tvořil Všeobecný občanský zákoník, který vycházel ze skutečnosti, že matka je vždy jistá a dítě má nárok na určení otce. Tomu korespondovala i úprava paternitního soudního řízení, kdy byla upravena možnost zjistit otcovství k nemanželskému dítěti, bez ohledu na to, z jakého vztahu pocházelo. Východiskem byl § 163 ABGB: „*O kom se prokáže, že s matkou dítěte obcoval v době, od které neprošlo až do jejího slehnutí méně než 180 a více než 300 dní, nebo kdo to i jen mimo soud dozná, o tom platí domněnka, že dítě zplodil.*“²

Právní pojetí problematiky určování rodičovství na našem území nebylo zasaženo ani dalším vývojem státu, kdy úprava v ABGB byla do právního řádu první Československé republiky převzata pomocí recepční normy.

Ústava z května r. 1948 obsahovala zrovnoprávnění manželských i nemanželských dětí, což bylo praktické zejména ve vyživovací povinnosti i např. v dědickém právu. K zásadním změnám základního pojetí právní úpravy v oblasti určování rodičovství nedošlo ani i v období totalitního státu.

Výše zmíněná právní úprava se týkala jen určování otcovství. Naopak určování mateřství v občanském zákoníku z r. 1811, zákonu o právu rodinném č. 265/1949 Sb.³ ani zákonu o rodině č. 94/1963 Sb. výslovně řešeno nebylo. Této otázce se poprvé věnoval Fiala a Steiner v článku Teoretické otázky určení mateřství podle československého práva. I přestože neexistovala výslovná právní úprava určování mateřství, bylo jej možné vyvrátit. V případě

¹ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999, s.73-74.

² RADVANOVÁ, Senta. Kdo jsou rodiče dítěte – jen zdánlivě jednoduchá otázka. *Zdravotnictví a právo*, 1998, roč. 2, č. 5, s. 8.

³ Tímto zákonem bylo po sovětském vzoru vyčleněno rodinné právo z občanského zákoníku, jehož bylo od roku 1811 součástí. Zákon č. 94/1963 Sb. na tento model navázal.

sporu o mateřství nebyla vyloučena žaloba o určení mateřství⁴. Ta mohla být podána jen tehdy, nebyl-li v matrice nikdo zapsán jako otec dítěte. Neboť mateřství je právní poměr určité ženy k určitému dítěti a k určitému muži jako zploditeli narozeného dítěte, který vzniká porodem. Proto určení mateřství je předpokladem pro určení otcovství a nelze tedy popřít mateřství bez popření otcovství.⁵

Vzhledem k pokroku lékařské vědy v posledních desetiletích bylo nutné definovat mateřství, což zákonodárce učinil novelizací zákona o rodině, zákonem č. 91/1998 Sb. V důsledku tohoto byl název části druhé hlavy zákona o rodině změněn z Určení otcovství na Určení rodičovství. Nově došlo zakotvením § 50a v zákoně o rodině k jednoznačné definici matky jako ženy, která dítě porodila. Mateřství je tedy dáno faktem porodu dítěte.⁶ Tím se naše právní úprava liší od úprav, které jsou inspirovány francouzským Code Civil, kdy mateřství je dáno nejen porodem, ale i uznáním mateřství rodičkou, čímž je umožněn i porod bez uvedení totožnosti matky v dokladech dítěte.⁷ Postup, který umožňovala napoleonská úprava, u nás nikdy možný nebyl.

Ustanovení § 50a ZR plně vyhovovalo Úmluvě o právech dítěte z r. 1989, Evropské úmluvě o lidských právech z r. 1950 a Evropské úmluvě o právním postavení dětí narozených mimo manželství z r. 1975.

Nabytím účinnosti NOZ od 1. 1. 2014 došlo ke zrušení současné právní úpravy rodinného práva v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Rodinné právo bylo po letech oddělení znovu zařazeno do občanského zákoníku, konkrétně do jeho druhé části. S rekodifikací soukromého práva se ovšem nijak nezměnila skutečnost, že mateřství je dáno faktem porodu. § 775 NOZ přejal ustanovení § 50a zákona o rodině beze změn. Důvodová zpráva říká, že toto pravidlo odpovídá i článku 2 Úmluvy o právním postavení dětí narozených mimo manželství. Z důvodové zprávy k NOZ je rovněž zřejmé, že žalobě ženy, která by byla dárkyní genetické látky proti ženě, která dítě porodila, nelze vyhovět.

1.1 Procesní úprava určování mateřství

Spory v případě mateřství rozlišujeme na pozitivní (určení mateřství v užším slova smyslu) a negativní (popření mateřství určité ženy). Možnost určování a popírání mateřství

⁴ Žalobu na určení a popření mateřství řadili k žalobám určovacím, kdy k jejich podání je nutný prokázat naléhavý právní zájem.

⁵ FIALA, Josef, STEINER, Vilém. Teoretické otázky určení mateřství podle československého práva. *Právník*, 1970, roč. CIX, č. 3, s. 35.

⁶ HOLUB, Milan, NOVÁ, Hana. *Zákon o rodině a předpisy související: podle stavu k 1. 2. 2004*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2002, s. 131.

⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině, komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 238.

plynulo z § 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů. Čímž má každý právo domáhat se u soudu ochrany práva, které bylo ohroženo nebo porušeno.

Řízení mohlo být zahájeno na základě § 80 písm. a) OSŘ prostřednictvím žaloby na určení a popření mateřství. Prof. Hrušáková v komentáři k Zákonu o rodině uvádí, že se jedná o statusovou žalobu, neboť jde o určení významného osobního stavu. Důkazní řízení při určování mateřství mělo směřovat k tomu, aby bylo jisté, zda označená matka v daný den porodila určité dítě. Při popírání mateřství se prokazovalo, že žena zapsaná v matrice jako matka vůbec nerodila nebo porodila jiné dítě.⁸

Pokud se jednalo o dítě nalezené, kdy mateřství k dítěti tvrdily dvě ženy, musel soud tento spor rozhodnout na základě žaloby na určení, zda tu právní vztah je, či není. Stejný postup se použil v případě sporu, kdy matka porodila dítě na osobní doklady jiné ženy, která byla do matriky později zapsána jako matka. Pokud mezi těmito ženami nastal spor, bylo nutné podat určovací žalobu dle § 80 písm. c) OSŘ.

V rámci procesního práva došlo od 1. 1. 2014 k velkým změnám. Do zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních byla zařazena řízení, která jsou odlišná od klasických řízení sporného charakteru. Jedná se jak o řízení nesporná, tak o řízení zvláštní.

Řízení o určení a popření rodičovství dle ZZŘ lze označit jako řízení nesporné povahy, kdy účelem tohoto řízení je zájem dítěte. V řízení se projeví zásada oficiality a zásada vyšetřovací, které jsou hlavními znaky nesporného soudnictví.⁹

Nově se zákon zmiňuje o řízení o určení a popření mateřství v § 426 ZZŘ. Tento paragraf stanovuje, že pro řízení o určení a popření mateřství se použijí ustanovení o řízení o určení a popření otcovství přiměřeně.

Tyto řízení lze zahájit jen na návrh – žalobou. Podání lze učinit i ústně do protokolu. Místně je příslušný dle § 417 ZZŘ obecný soud dítěte, nelze-li příslušnost takto určit, je příslušnost řešena dle obecného soudu matky.

Účastníky řízení o určení a popření rodičovství dle § 420 odst. 1 ZZŘ jsou dítě, žena, která ho porodila a muž, který o sobě tvrdí, nebo o němž je tvrzeno, že je otcem dítěte nebo jehož otcovství má být popřeno.

⁸ MELICHAROVÁ, Dita. Určení a popření mateřství, problematika surogačního mateřství. *Zdravotnictví a právo*, roč. 4, č. 7-8, s. 25-26.

⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 128-129.

V praxi je zastáván názor, že k popření mateřství může dojít jen v případě úspěšného popření otcovství, neboť rodičovství je nejen vztahem matky či otce k dítěti, ale i vztahem k druhému rodiči. K popření otcovství nemusí dojít, jestliže muž zapsaný v matrice jako otec by byl i dle tvrzení navrhovatelky otcem biologickým.

1.2 Určení rodičovství z pohledu práva dítěte znát své rodiče

Dne 2. 9. 1990 byla přijata v New Yorku Úmluva o právech dítěte. Jednalo se o první právně závazný mezinárodní nástroj, který uvádí katalog lidských práv-občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních. Zároveň jde o klíčový dokument mezinárodněprávní ochrany dětí.

Česká a Slovenská federativní republika podepsala Úmluvu dne 30. 9. 1990 a 6. 2. 1991 nabyla účinnosti. Po zániku ČSFR převzala Česká republika práva a závazky z této Úmluvy.¹⁰ Úmluva dle Ústavy ČR spadá pod článek 10, který říká, že vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu. Jestliže stanoví mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.

Dle čl. 7 Úmluvy má každé dítě od narození právo na jméno, na státní příslušnost a je-li to možné, má také právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Podle čl. 7 odst. 2 Úmluvy státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečují provádění práv v souladu s vnitrostátním zákonodárstvím a svými závazky vyplývajícími z příslušných mezinárodněprávních dokumentů. Adresátem těchto povinností je stát, a tudíž neprovádění tohoto práva by mohlo znamenat porušení smluvního závazku. Je však sporné, zda deklarace vytváří sama bezprostřední použitelnost článku 7 odst. 1.

Je třeba zmínit, že v souvislosti s Úmluvou Ústavní soud ČR kvalifikoval čl. 3 odst. 1 Úmluvy, stanovující, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány jako self-executing. Odlišný názor má však francouzský Kasační soud, který Úmluvě jakýkoliv přímý účinek odepřel.¹¹

Právní rámec, který zabezpečuje dodržování Úmluvy v ČR z hlediska práva dítěte znát své rodiče je na dobré úrovni. Údaje o rodičích lze získat z rodného listu, který vydává

¹⁰ DAVID, Roman. *Práva dítěte: Úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty: rodina a základy rodinného práva*. 1. Vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, s. 11.

¹¹ POLÁKOVÁ, Martina. Určení rodičovství z pohledu práva dítěte znát své rodiče deklarovaného Úmluvou o právech dítěte. *Právní rozhledy*, 2000, roč.8, č. 2, s. 56.

příslušný matriční úřad a také NOZ pevně stanovuje, kdo je rodičem dítěte. Právní jistotu v souvislosti s určováním mateřství poskytuje § 775 NOZ, který stanovuje, že matkou dítěte je žena, která jej porodila. Určování otcovství se děje na základě domněnek. Matce i otci je umožněno podat návrh k soudu na určení rodičovství.

Na druhou stranu by porušování úmluvy bylo možné shledat v souvislosti s umožněním tzv. porodů s utajenou totožností matky dle zákona č. 422/2004 Sb. a odkládáním dětí do baby-schránek, které jsou u nás mlčky tolerovány. Existence těchto institutů bere dětem právo poznat své rodiče a vlastní identitu. I přestože je zde primárním zájmem záchrana lidského života, je třeba respektovat i další základní lidská práva. Je třeba vzít i v úvahu, zda představa, která má za cíl zabránit vraždám novorozenců zaváděním těchto institutů není idealizována.

2. Surogátní mateřství

Surogátní či náhradní mateřství je metoda asistované reprodukce, při které se do reprodukčního cyklu člověka zahrne třetí osoba. Jde o situaci, kdy je buď za úplatu, nebo bezplatně sjednána žena za účelem artifiční inseminace, nebo implantování embrya, obstaraného objednatelským párem. Úloha ženy je dítě donosit, porodit a umožnit objednatelům si takto narozené dítě osvojit.¹² Pro ženu, která přišla o dělohu nebo neúspěšně postoupila všechny možnosti oplodnění, představuje zpravidla jedinou možnost, jak se stát rodičem geneticky příbuzného potomka.

U náhradního mateřství rozeznáváme tyto formy:

- a) **Úplné náhradní mateřství** – nastane v případě, kdy objednatelé poskytnou spermie a oocyt. Embryo, které vznikne po oplodnění mimo tělo ženy, je implantováno náhradní matce. Náhradní matka nemá v této situaci žádné genetické vazby k dítěti.
- b) **Částečné náhradní mateřství** – jedná se o situaci, kdy z důvodu neplodnosti ženy, poskytne oocyt dárkyně. Dárkyni v tomto případě může být i náhradní matka. Na zplodění a narození dítěte se mohou podílet tedy tři ženy - dárkyně vajíčka, náhradní matka, která podstoupí umělé oplodnění za použití spermatu oprávněného otce a žena, v jejímž zájmu náhradní matka dítě nosí.¹³

Myšlenka náhradního mateřství není nová, objevuje se již v knize Genesis, kdy Abraham a Sára řešili Sárinu neplodnost pomocí služebných, se kterými Abraham zplodil Izmaela, Jáкова a Ráchel. Narozené děti byly poté považovány za děti Abrahama a Sary. Obdobně byla tato situace řešena ještě ve 20. století v Černé Hoře, kdy neplodná manželka svému muži přivedla jinou ženu, která mu porodila děti.¹⁴

Pokrok lékařské vědy v souvislosti s umožněním mimoděložního oplodnění přinesl nový pohled na náhradní mateřství. Nově se na vzniku života mohou podílet oproti dvěma osobám, osoby tři - dárce spermatu a dvě ženy - dárkyně vajíčka a nositelka plodu. Za otce této myšlenky je považován americký právník Noel Keane, který jako první vypracoval smlouvu

¹² HADERKA, Jiří. Surogační mateřství. *Právní obzor*, 1986, roč. 69, č. 10, s. 917.

¹³ KALVACH, Mariana. Zamyšlení nad problematikou náhradního mateřství. *Zdravotnictví a právo*, 2009, roč. 13, č. 7-8, s. 15.

¹⁴ HADERKA, Jiří. Surogační mateřství. *Právní obzor*, 1986, roč. 69, č. 10, s. 924-925.

mezi náhradní matkou a objednatelným párem. Keanan začal spolupracovat s lékařem Warrenem J. Rinholdem z Michigany, který souhlasil s takovýmto prováděním umělého oplodnění. Jejich snahou bylo prosadit přijetí zákona, který by umožňoval provádění náhradní mateřství v některých státech USA. To se jim také povedlo.¹⁵

V souvislosti s rozštěpem genetické a gestační matky vyvstala otázka, zda je mateřství skutečně dáno porodem, nebo je zde rozhodující genetická spřízněnost. Poklidný stav určení mateřství se tedy začal měnit, což vedlo k řadě diskuzím na mezinárodněprávní úrovni. Poprvé byl tento problém řešen na Světovém medicínsko-právním kongresu v Gentu v roce 1985 se závěrem, že za matku dítěte lze považovat ženu, která jej porodila.¹⁶

2.1 Problematika procesu náhradního mateřství

Náhradní mateřství je možno rozdělit do dvou fází, kdy první fáze probíhá mezi objednateli, náhradní matkou a zdravotnickým zařízením. Spočívá zejména ve vyhledání náhradní matky a provádění lékařských zákroků, které směřují k oplodnění takto nalezené ženy. Porodem dítěte začíná druhá fáze, s níž jsou spojeny především etické, právní, psychologicky i sociálně složité problémy.¹⁷ Vyvstává zde hodně důležitých otázek, jako např. Kdo je matkou dítěte? Co se stane, jestliže náhradní matka si bude chtít dítě ponechat nebo naopak objednatelský pár odmítne dítě převzít? Dítě se narodí postižené a ani jedna strana o něj nebude projevovat zájem? Je etické pronajmout dělohu? Nestává se z dítěte pouhý předmět smlouvy?

Z hlediska současné právní úpravy nemá pronájem dělohy v našem právním řádě oporu. Platí ustanovení § 775 NOZ, který stanoví, že „*matkou dítěte je žena, která je porodila*“. I přestože by k pronájmu dělohy došlo, neboť v soukromém právu platí zásada, co není zakázáno, je dovoleno, podle tohoto ustanovení by nemuselo dojít k předání dítěte. Žaloba genetické matky o popření mateřství je v tomto případě nepřípustná.

V procesu náhradního mateřství nejde pouze o vyřešení právních otázek, ale i otázek etických a psychologických. Při využití náhradní matky není jisté, zda bude ochotna opustit dítě, které devět měsíců nosila. Dle mnoha psychologů je těhotenství aktivní dialog mezi matkou a dítětem. Plod reaguje na podněty matky a vytváří si s ní citovou vazbu. Na úrovni fyziologické ovlivňují plod živiny a hormony od matky, na úrovni smyslové pocítuje

¹⁵ KALVACH, Mariana. Zamyšlení nad problematikou náhradního mateřství. *Zdravotnictví a právo*, 2009, roč. 13, č. 7-8, s. 15.

¹⁶ Tamtéž

¹⁷ SMOLÍKOVÁ, Kateřina. Institut matky hostitelky. *Zdravotnictví a právo*, 2009, roč. 13, č. 11, s. 8.

mateřský hlas a masírování břicha, na úrovni rozumové a citové vnímá intenzitu prožívání matky.¹⁸

Celý proces od oplodňování přes vědomí, že dítě bude muset odevzdat, může na náhradní matku psychicky dolehnout. Stres během těhotenství má dle lékařů nepříznivý vliv také na plod. Psychickému tlaku je vystaven i objednatelský pár. Není vůbec jisté, zda jím surrogátní matka dítě předá. Pokud ne, může to pro ně znamenat vážné psychické následky.

Problematické jsou i otázky týkající se zdravotního hlediska. Lékaři nejsou jednotní v názoru na náhradní mateřství a jsou si vědomi i rizik, které přináší, jak pro dítě, tak pro náhradní matku. Existují však i výjimky jako je tomu na Klinice reprodukční medicíny a gynekologie ve Zlíně, která již od roku 2004 umožňuje tento zákrok ženám, které vlastní děti z důvodů neplodnosti mít nemohou. Klinika však náhradní matku v žádném případě bezdětnému páru nezprostředkovává a ani nevstupuje do jejich vzájemného vztahu.

Další klíčovou otázkou je finanční odměna pro náhradní matku. Ta by neměla být vedena pouze touhou na pronájmu své dělohy vydělat, ale tím, že chce pomoci neplodnému páru, který vyčerpал všechny možnosti početí. V současné době se ovšem tato úvaha zdá být jako sen. Náhradní matka, která je ochotna donosit, porodit a odevzdat dítě objednatelnému páru je dnes motivována především penězi. Jedná se často o ženy z nižších sociálních vrstev, které jsou ochotny odnosit dítě za určitý finanční obnos. Jiným případem by bylo ujednání o náhradním mateřství mezi příbuznými, kdy se náhradní matkou stane především matka nebo sestra neplodné ženy. Zde by pro ně nepředstavovalo náhradní mateřství finanční zisk, ale cestu pomoci bezdětnému páru.

Finanční odměna ovšem s sebou nese riziko naplnění skutkové podstaty trestného činu. Mohlo by dojít k situaci, kdy by došlo k trestnému činu obchodování s lidmi dle § 168 trestního zákoníku. Dále by se mohlo jednat i o trestný čin svěření dítěte do moci jiného dle § 169 TZ, který spočívá ve svěření dítěte do moci jiného za odměnu pro adopci či jiný obdobný účel (o obdobný účel by se mohlo jednat v případě náhradního mateřství). Nelze tedy akceptovat, aby náhradní matce byla poskytnuta úplata za donošení a porod dítěte. V této situaci je ovšem možné aby jí byly uhrazeny prokazatelné náklady na výživu, cestování, ošacení, zdravotní péči a ostatní, které jsou s těhotenstvím spojené. Otázka kontroly těchto nákladů však není dořešená a nelze obecně stanovit, jaká částka by byla adekvátní. Je zde také otázka, zda by v případě rizikového těhotenství a s tím souvisejícím zvýšením nákladů byli objednatelé ochotni tyto náklady platit.

¹⁸ SCHNEIBERG, František. Náhradní mateřství – pohled pediatra. *Rodinné listy*, 2012, roč. 1, č. 6, s. 9-10.

Náhradní mateřství může být odmítáno i z důvodu, že dítě je zde bráno jen jako předmět dohody. Dítě nelze chápat jako věc, kterou si můžeme pořídit, kdy budeme chtít a jestliže na to budeme mít. Z náhradních matek by se neměl stát pouhý prostředek k dosažení cíle. Také nelze akceptovat zneužívání náhradního mateřství z důvodů budování kariéry, za účelem zachování postavy nebo obav z porodu.

Problém tvoří i osoba náhradní matky. Musí být svobodná nebo může být i vdaná? Dle mého názoru by matka měla být svobodná a měla by být pevně stanovená věková hranice.

Klíčovou otázkou je i to, co by se stalo s dítětem, jestliže si ho objednatelský pár odmítne převzít. Biologicky by matkou dítěte byla žena, která ho porodila a v případě umělého oplodnění spermatem muže z objednatelného páru, na základě § 778 NOZ by byl považován za otce on.

Problematickým se jeví i možné poškození plodu. Je zřejmé, že objednatelský pár je veden hlavně touhou po dítěti, které chce za každou cen. Avšak bude se chtít postarat i o dítě, které je postižené? Je velmi pravděpodobné, že zde by mohla nastat situace, kdy dítě nebude chtít ani jedna ze zúčastněných osob.

K legalizaci náhradního mateřství měl negativní výtky i ombudsman Otakar Motejl, který si pokládal otázku: „*Jde tedy o ženu, co nemůže mít dítě, nebo o ženu, která dítě nosí? Jde přece o dítě.*“¹⁹

2.2 Surogátní mateřství v České republice

Český právní řád problematiku náhradního mateřství výslovně neupravuje. Dle současné právní úpravy § 775 NOZ se považuje za matku dítěte žena, která jej porodila. Důvodová zpráva k NOZ uvádí, že porod je jedinou relevantní skutečností pro určení mateřství. Nelze tedy vyhovět žalobě genetické matky proti ženě, která dítě porodila. O náhradním mateřství se NOZ výslovně zmiňuje pouze v ustanovení § 804, který říká, že osvojení je vyloučeno mezi osobami příbuznými v přímé linii a sourozenci. To neplatí v případě náhradního mateřství. Jedná se o jedinou zmínku v NOZ i v platném právu.

Náhradní mateřství vešlo do povědomí české veřejnosti zejména v roce 2009, kdy se tehdejší ministryně spravedlnosti Daniela Kovářová rozhodla zahájit diskusi o jeho možné právní úpravě. Z iniciativy její a také ministryně zdravotnictví Dany Juráskové proběhla diskuse odborníků z řad lékařů, psychologů, lékařských etiků, soudců, advokátů a odborné

¹⁹ HEJDUK, Marek. Problematika náhradního mateřství de lege ferenda. *Trestní právo*, 2012, roč. 14, č. 7-8, s. 38.

veřejnosti o tomto institutu. Řešila se například možnost uzákonění surogátní smlouvy mezi objednateli dítěte a náhradní matkou, vymahatelnost vydání dítěte na základě již zmíněné smlouvy a odměna náhradní matce. Jelikož se jedná o téma, k němuž mají odborníci řadu protichůdných názorů, nepodařilo se najít žádný konsens a další odborné diskuse na této úrovni bohužel nepokračovaly.²⁰

Ačkoliv legislativa v České republice náhradní mateřství neupravuje, přesto porodí náhradní matka několika párům ročně dítě. Náhradní matku v žádném případě nezajišťuje centrum asistované reprodukce, ale budoucí rodiče. Často fiktivní pár tvoří náhradní matka a muž, který poskytl souhlas s umělým oplodněním. Ten je považován za otce a jeho partnerka si později dítě osvojí.

Při využití tohoto postupu platí následující:

- a) Dle § 3 odst. 1 a § 6 ZdrSpec se umožní asistovaná reprodukce pouze neplodnému páru (jestliže by došlo k umělému oplodnění plodné náhradní matky ve zdravotnickém zařízení, jednalo by se o porušení zákona).
- b) Otcem dítěte je dle § 776 n. NOZ manžel nebo u neprovdané ženy dle § 778 muž, který dal k umělému oplodnění souhlas.
- c) V praxi tvoří pár náhradní matka a muž, který poskytl souhlas s oplodněním, jedná se o fiktivní pár. Jestliže je náhradní matka vdaná nebo manželství zaniklo, za otce dítěte by byl považován manžel náhradní matky a muselo by dojít k popření otcovství.
- d) Dle § 775 je matkou dítěte žena, která ho porodila. Ta musí udělit souhlas s osvojením pro manželku otce dítěte nejdříve šest týdnů po narození dítěte. Souhlas musí dát také otec dítěte.
- e) Po šesti týdnech musí být podán návrh na osvojení.
- f) Dle § 823 NOZ je možné osvojované dítě předat do péče, jakmile rodiče udělí souhlas s osvojením. Po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl souhlas k osvojení dán, se pozastavuje výkon práv a povinností vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti dle § 826 NOZ.
- g) Nakonec musí být podán návrh osvojitele na osvojení nezrušitelné. Pak dle § 844 NOZ soud může rozhodnout i před uplynutím doby tří let od rozhodnutí o osvojení, že je osvojení nezrušitelné. § 804 NOZ počítá s možností náhradní matky, když stanovuje, že osvojení je vyloučeno mezi osobami příbuznými v přímé linii a mezi

²⁰ *Ministraně spravedlnosti a zdravotnictví zahájily diskuzi o náhradním mateřství.* [online]. justice.cz, [cit. 21.2.2014]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5067&d=309002>>.

sourozenci, což neplatí v případě náhradního mateřství. Lze si tedy osvojit dítě, které odnosiла např. sestra budoucí matky.²¹

2.3 Uzavírání surogátních smluv

V českém právním prostředí mohou strany uzavřít na základě autonomie vůle smlouvu, která je surogátní. V souvislosti s těmito smlouvami u nás panuje nejistota – není jasné, jak může vypadat a co může stanovovat. Lze se domnívat, že do ní lze zahrnout spoustu otázek – například ujednání o hrazení nákladů, které vzniknou surogátní matce, práva a povinnosti stran jako je zákaz potratu, dodržování domluveného režimu na straně surogátní matky (strava, cvičení, abstinence alkoholu a tabákových výrobků a další) ale i na straně objednatelského páru (doprovod na lékařské prohlídky, pravidelné návštěvy). Otázkou je vynutitelnost těchto smluv a sankce v případě nerespektování práv a povinností vymezených ve smlouvě. Lze si jen těžko představit žalobu či finanční sankce objednatelského páru vůči surogátní matce při nedodržování sjednaného režimu.

Nebylo by legální, kdyby smlouva stanovovala případnou finanční odměnu za donošení a porod, neboť by v tom případě mohlo takové ujednání naplňovat znaky trestného činu.

Surogátní smlouva nemůže však obejít § 775 NOZ a i jestliže by byla podepsána, jednalo by se pouze o rozhodnutí matky, zda udělí souhlas s adopcí dítěte ve prospěch objednatelského páru. Je možné si představit, že matka vedena finanční dychtivostí by mohla rodiče v krajním případě vydírat, neboť vynucovat plnění smlouvy by nebylo možné s ohledem na náš právní řád. Smlouva by měla pouze psychologický efekt, neboť žádný právní nárok na vydání dítěte neexistuje, což by také mělo být ve smlouvě výslovně uvedeno. Rovněž pokud by se objednatelský pár rozhodl dítě neadoptovat, nemohla by je surogátní matka k tomuto kroku na základě smlouvy donutit, neboť rodičovství ani práva k dítěti na základě takové smlouvy nevznikají.

2.4 Zahraniční právní úprava jako vzor

V případě úvah o zakotvení náhradního mateřství, by se pro nás mohla stát zahraniční právní úprava vzorem. Řadu let se praktikuje surogátní mateřství ve Velké Británii, kdy Surrogacy Arrangements Act z roku 1985 prvně rozvinul surogátní mateřství. Tento dokument byl pak v roce 1990 doplněn dalším – Human Fertilization and Embryology Act a v roce 2008

²¹ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 110-111.

Human Fertilisation and Embryology Act. Tato úprava zakazuje uzavírání komerčních smluv, je možné však hradit náklady související s těhotenstvím. Platí zde však nevynutitelnost surrogátních smluv a protože se za matku dítěte považuje žena, která jej porodila, může dojít k situaci, že náhradní matka odvolá své rozhodnutí dítě předat objednatelům páru. Dle Human Fertilisation and Embryology Act může soud na základě žádosti manželů²² vydat tzv. parental order. Dítě musí žít v době podání s nimi a manželé musí splňovat podmínku věku 18 let a mít domicil ve Velké Británii. Důležitou podmínkou je souhlas surrogátní matky, který nelze učinit dříve než šest týdnů po narození a bezúplatnost. Podle zákona je jakékoliv vyjednávání surrogátní dohody za úplatu přestupkem. To se netýká ženy, která má být náhradní matkou, nebo ženy, pro kterou je dítě určeno.²³

Pozitivní právní úpravu týkající se surrogátního mateřství má od roku 1996 i Izrael. Tato právní úprava stanovuje, že vajíčko a spermie musí pocházet od manželského páru, který smlouvu uzavírá. Každou takovou smlouvu musí schválit státní orgán a mohou ji uzavřít jen státní občané Izraele stejného náboženství. Všechny osoby musí být samozřejmě plnoleté a náhradní matka musí být svobodná, nebo rozvedená. Uzavírání těchto smluv není přípustné mezi příbuznými. Po porodu je řešeno předání dítěte prostřednictvím osvojení.²⁴

Ve Spojených státech se právní úprava v jednotlivých státech liší, jsou zde značné rozdíly. Některé státy surrogátní mateřství zakazují, nebo omezují komerční surrogátní mateřství. Například v New Yorku je náhradní mateřství zakázáno. Za splnění určitých podmínek je však možné surrogátní mateřství na Floridě a v Texasu. Velkou pozornost vyvolal v roce 1993 rozsudek California Supreme Court v kauze Johnson v. Calvert. Jednalo se o situaci, kdy surrogátní matka Johnsonová porodila chlapce. S Calvertovými uzavřela smlouvu, dle níž si za 10 000 USD nechala implantovat embryo, které bylo geneticky od manželů Calvertových a po porodu se na základě smlouvy zavázala dítě předat. To však neučinila. Nejvyšší soud ovšem uznal za rodiče chlapce jeho genetické rodiče a tím byla poprvé soudem uznána surrogátní dohoda jako platná. Je třeba zmínit, že v judikatuře Spojených států se uznává zásada, že matkou je žena, která dítě porodila.²⁵

²² Od roku 2010 mohou požádat o vydání parental order i osoby nesezdané a osoby stejného pohlaví.

²³ KALVACH, Mariana. Zamyšlení nad problematikou náhradního mateřství. *Zdravotnictví a právo*, 2009, roč. 13, č. 7-8, s. 16.

²⁴ STARÁ, Ivana. Právní a etická otázka pronájmu dělohy. *Právo a rodina*, 2010, roč. 12, č. 4, s. 21.

²⁵ MELICHAROVÁ, Dita. Určení a popření mateřství, problematika surogačního mateřství. *Zdravotnictví a právo*, roč. 4, č. 7-8, s. 26-27.

2.5 Surogátní mateřství de lege ferenda

I přestože v České republice dochází k realizaci případů náhradního mateřství, není ze strany zákonodárce v současné době iniciativa tento institut zakotvit a upravit v právním řádu. Dle mého názoru by měla být forma surogátního mateřství buď jednoznačně zakázána, nebo povolena. Jelikož se jedná o téma do značné míry kontroverzní, bylo by vhodné v případě jednoznačného povolení vytvořit zvláštní zákon, který by se tomuto institutu věnoval. Případně začlenit tuto problematiku do NOZ. Současná právní úprava se jeví jako nedostatečná. Jediná zmínka o náhradním mateřství ukazuje, že zákonodárce předpokládá, že k těmto situacím v ČR může docházet, tedy že se nejedná o oblast zakázanou. Tato oblast dnes vzbuzuje nejistotu jak pro dítě a náhradní matku, tak pro objednatelský pár.

Bylo by třeba upravit, kdo by mohl využít tento institut a za jakých podmínek. Odborníci se shodují, že by se tak mělo dít jen ze závažných zdravotních důvodů. Také by měl vymezovat osobu náhradní matky, u níž by bylo vhodné určit minimální věk a zdravotní předpoklady. Práva a povinnosti stran by mohla vymezovat surogátní smlouva mezi objednatelským párem a náhradní matkou za účelem donošení, porodu a předání dítěte, u které by byla předepsána písemná forma.

Finanční odměna pro náhradní matku není přípustná vzhledem k ustanovení trestního zákoníku. Neboť by mohla naplňovat skutkovou podstatu trestného činu. Na internetu najdeme řadu inzerátů možných surogátních matek, které nabízejí možnost odnést dítě např. za 500 000 Kč, ale i za daleko větší sumy. Zde se může jednat o podezření ze spáchání trestného činu obchodování s lidmi nebo trestný čin svěřením dítěte do moci jiného. Proto by nemělo být v budoucnosti dovoleno hledání náhradních matek přes inzerát. V úvahu přichází určitý registr náhradních matek, který by vedly reprodukční centra, jehož součástí by bylo co nejvíce zdravotních informací o těchto matkách.

Ve smlouvě by bylo ovšem vhodné, aby se objednatelský pár zavázal uhradit surogátní matce náklady vzniklé s těhotenstvím, a současně náhradní matka by se zavázala dodržovat určitý režim a chování po dobu těhotenství. Surogátní smlouva by ovšem neměla náhradní matce s ohledem na ustanovení § 775 NOZ odepřít možnost dítě si ponechat, což by mělo být ve smlouvě jednoznačně zakotveno a obě strany by o této možnosti měly být předem poučeny. Také je otázka, jaké sankce náhradní matku postihnou v případě nerespektování stanoveného režimu (zdravotní prohlídky, cvičení, žádný alkohol, cigarety) nebo, zda by se objednatelský pár v případě neplnění dohody mohl obrátit i na soud.

Na problematiku náhradního mateřství nelze pohlížet jen ze strany páru toužícího po dítěti a ochotnému udělat pro tuto touhu téměř cokoliv, ale také ze strany dítěte a náhradní matky. Cesta legalizace tohoto institutu bude s největší pravděpodobností dlouhá a složitá. Zákodárce nevyužil možnosti úpravy tohoto institutu v novém kodexu, což by bylo vhodné vzhledem k ustanovení § 804, které budí mírné rozpaky. Z hlediska právní jistoty by bylo vhodné tento institut upravit.

3. Anonymní porod versus porod s utajenou totožností

Porod s utajenou totožností je třeba odlišovat od anonymního porodu. Tyto instituty jsou často zaměňovány, k čemuž by nemělo docházet, neboť jsou dosti odlišné. O porod s utajenou totožností matky jde tehdy, jestliže žena po porodu požádá o utajení své osoby. Oproti tomu anonymní porod znamená, že matka dítěte není vůbec známá, dítě odložila nebo předložila falešné doklady. V případě, že se nezjistí na základě šetření policie mateřství konkrétní ženy, má dítě status nalezence.²⁶

Tento status většinou získá i dítě, které je odloženo do schránky pro odložené děti – baby-boxu. Anonymní porody tak rozbíjejí římskoprávní zásadu *mater semper certa est*.

3.1 Anonymní odložení novorozence prostřednictvím tzv. baby-boxu

Téma odložení dítěte prostřednictvím baby-boxu je velmi kontroverzní a vyvolává na stranách odpůrců i příznivců celou řadu diskusí. Cílem těchto schránek je pro matky, které si z vážných důvodů nemohou narozené dítě ponechat nebo jej nechtějí, vytvořit možnost anonymně jej odložit. Hlavní motivací je záchrana života nechtěného novorozence.

Při diskusích ohledně baby-boxů dochází k polarizaci názorů především mezi akademickým světem na straně jedné a veřejností na straně druhé. Nutno podotknout, že ani akademický svět se nestaví k této problematice jednotně.

Z právního hlediska je podstatné, na jakém právním základě je baby-box zřízen a provozován. JUDr. Michaela Zuklínová, CSc. v článku Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek, uveřejněném v Právních rozhledech 7/2005 míní, že se v případě zřízení a provozování baby-schránek jedná o záležitost sociálně-právní ochrany dětí, která je upravena v zákoně č. 359/2009 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Ta spadá do oblasti práva veřejného, kde platí, že je zakázáno vše, co není státu a těm, na které stát zákonem přenesl svou pravomoc, výslovně dovoleno. V § 4 ZSPOD jsou taxativně vymezeny subjekty, které smějí sociálně-právní ochranu dětí vykonávat. Pokud činnost, která spadá do výše zmíněného zákona, vykonává fyzická či právnická osoba, musí být k takovému výkonu pověřena. Zřizovatel a provozovatel baby-boxu tedy nemůže, pokud se nejedná o osobu pověřenou výkonem sociálně-právní ochrany dětí, zřizovat tato zařízení.²⁷

²⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Anonymní a utajené mateřství v České republice – utopie nebo realita? *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 2, s. 54.

²⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 7, s. 250-251.

Názoru JUDr. Michaely Zuklínové, CSc. oponuje JUDr. Hana Nová v článku Baby-boxy, schránky pro odložené novorozené děti z pohledu právní úpravy, uveřejněném v Právu a rodině 11/2005. Nesouhlasí s názorem, že z vymezené působnosti zákona o sociálně-právní ochraně dětí v § 1 lze vyvozovat, že jakákoliv činnost, která je zaměřená na ochranu a pomoc nezletilým podléhá jeho režimu. Autorka konstatuje, že nelze každou činnost ku prospěchu dětí podřadit pod ustanovení § 48 ZSPOD a omezovat tímto způsobem občanskou aktivitu. Rovněž tvrdí, že omezování těchto aktivit a jejich vázání na pověření státu by bylo proti základním principům demokracie.²⁸

Těž zřizovatel baby-boxů se domnívá, že jeho zřízení ani provoz nejsou součástí sociálně právní ochrany a tudíž pověření k výkonu sociálně právní ochrany nepotřebují.²⁹

Já se osobně přikláním k názoru JUDr. Michaely Zuklínové, CSc., kdy nelze připustit, aby fyzická či právnická osoba vykonávala činnost, která náleží dle ZSPOD pouze vymezeným subjektům. Na druhou stranu, i pokud by se jednalo o pověřenou osobu dle § 4 ZSPOD, nemohlo by dojít ke zřizování schránek, neboť § 48 ZSPOD taxativně stanovuje činnosti, které mohou tyto pověřené osoby vykonávat. Zřízení a provozování baby-boxů tam není uvedeno.

Problematické je i porušování Úmluvy o právech dítěte. Podle čl. 7 odst. 1 Úmluvy je každé dítě registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Stát, tedy Česká republika, která je smluvní stranou Úmluvy musí, pokud je to možné, zabezpečit, aby dítě znalo své rodiče a mělo s tím související právo na jejich péči. Neměl by tedy umožňovat, aby byly zřizovány a provozovány schránky, které dítě o tato práva připraví.

Otázka baby-boxů souvisí i s trestní odpovědností. Došlo k diskuzi, zda odložení dítěte do baby-boxu nenaplňuje skutkovou podstatu trestného činu opuštění dítěte nebo svěřené osoby dle § 195 TZ. Tím, že matka dítě odloží do této schránky, neohrozí život ani zdraví dítěte, je její trestní odpovědnost vyloučena. Aby se jednalo o tento trestný čin, muselo by být dítě vystaveno nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví, což se říci nedá.

Přestože takovéto odložení dítěte nenaplňuje známky trestného činu, jedná se o nežádoucí jev. Podporuje, aby docházelo k případům, kdy je dítě odloženo zcela bez jakýchkoliv vazeb na biologickou rodinu. Takový jedinec nemůže nikdy poznat svůj biologický původ. To mu je schopno způsobovat problémy s osobnostním rozvojem a v nejhorším případě trpět

²⁸ NOVÁ, Hana. Baby-boxy, schránky pro odložené novorozené děti z pohledu právní úpravy. *Právo a rodina*, 2005, roč. 7, č. 11, s. 4-5.

²⁹ SCHNEIBERG, František. Babyboxy – pomoc dítěti nebo past? *Zdravotnictví a právo*, 2009, roč. 13, č. 6, s. 8.

deprese. Neobstojí argument, že dítě nalezené v baby-boxu lze srovnávat s dětmi osvojenými. Děti osvojené, mohou v dospělosti vyhledat své rodiče, zjistit svůj původ a důvody, které rodiče měli, aby je dali k osvojení. Dítě z baby-boxu takovou možnost nemá.

Další negativum se spatřuje v tom, že baby-boxy předpokládají porody převážně doma. Je obtížné si představit, že by matka, která porodila dítě ve zdravotnickém zařízení, odešla z porodnice a odložila dítě do boxu. Porod mimo zdravotnické zařízení může ohrozit matku i dítě, přesto děti vložené do baby-boxu, takto nejčastěji přicházejí na svět.

Možné zneužití schránek je třeba spatřovat i v tom, že není jisté, zda do schránky odložila dítě vždy jen matka. Je totiž prakticky nezjistitelné, kdo dítě odloží, neboť u baby-boxů žádný kamerový systém není.

Otevření možnosti odložit dítě nabízí matce ulehčení její tíživé situace. Ovšem nedá přednost variantě pro ni pohodlnější – baby-boxu? Jejich existence jí může ulehčit celou řadu situací. Matka se v případě stresového stavu z porodu dítěte může rozhodnout unáhleně. Jestliže by taková možnost nebyla, neponechala by si dítě a nepokusila se o něj postarat? Je také dostatečně seznámena s možností, že může dítě zanechat v porodnici či jiném zdravotnickém zařízení a podepsat souhlas s osvojením? Uvědomuje si matka, že vezme dítěti právo na identitu, na poznání své biologické rodiny? Masivní mediální propagace baby-boxu, je dle mého na přítěž. Matka si myslí, že odložení dítěte do schránky je bezpečné, beztestné a umožní dítěti umístění do lepší rodiny. Naopak není dostatečně seznámena s tím, že tímto rozhodnutím ztratí dítě právo poznat svou identitu, což mu může způsobit velké problémy.

3.2 Baby-boxy v České republice

Baby-boxy, umožňující anonymní odložení dítěte v České republice začalo po dohodě se zdravotnickými zařízeními instalovat Občanské sdružení Babybox pro odložené děti – Statim v roce 2005. Na celém našem území je v provozu 61 schránek, avšak jejich počet se i přes kritiku neustále zvyšuje. Největší přínos vidí jejich zakladatel, Ludvík Hess v záchraně 104. dětí, které se v baby-boxu ocitly a v jejich šanci na lepší budoucnost.³⁰

Matka, která se rozhodne vložit dítě do baby-boxu je informována, prostřednictvím informační cedulky, umístěné na baby-boxu (viz. příloha č. 2), že před odložením dítěte může požádat o pomoc pracovníka oddělení sociální práce a ochrany dětí telefonicky 24 hodin

³⁰ *Zpráva o babyboxech k 8. 3. 2014* [online]., Babybox.cz, 8. 3. 2014 [cit. 8. března 2014]. Dostupné na <<http://www.babybox.cz/?p=zprava>>.

denně. Nachází se zde také informace, že jestliže odkládá dítě, protože s ním nemá kde přespát, má zavolat na uvedené telefonní číslo.

Ministerstvo práce a sociálních věcí reagovalo na zprovoznění baby-boxu vydáním metodického pokynu pro orgány sociálně-právní ochrany, kterým stanovuje postup v případě dětí odložených do baby-boxu.

Postup je následující:

- 1) Dítěti je poskytnuta zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení, které neprodleně informuje místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí.
- 2) Příklad spadá do kompetence místně příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností a obecního úřadu, v jehož obvodu je baby-box, kde bylo dítě neznámé totožnosti odloženo.
- 3) Po zvážení situace a zdravotního stavu podá orgán sociálně-právní ochrany dětí podnět nebo návrh soudu na předběžné opatření, kterým se dítě svěruje do péče fyzické osoby nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc či kojeneckého ústavu.
- 4) Příslušný orgán sociálně-právní ochrany vyhledá z evidence prověřených žadatelů o osvojení a pěstounskou péči vhodné žadatele.
- 5) Jestliže má dojít k osvojení je dle § 809 NOZ třeba souhlasu rodičů osvojovaného dítěte. Na situaci, kdy rodičovství nebylo určeno, reaguje § 818 odst. 2 NOZ, kdy se k osvojení vyžaduje souhlas poručníka, popřípadě opatrovníka, kterého k tomuto účelu jmenoval soud.

Za situace, kdy je dítě do baby-boxů umístěno s rodným listem nebo věcí, která by určovala původ dítěte např. dopis s označením biologických rodičů, bude záležitost řešit příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností a obecní úřad podle trvalého pobytu dítěte. Příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí zkontaktuje rodiče a nabídne jim spolupráci při řešení nepříznivé situace.³¹

Od uvedení baby-boxů do provozu se k této problematice stavilo negativně Ministerstvo zdravotnictví. K problematice baby-boxů vydalo značně diskriminační stanovisko, ve kterém tvrdí, že baby-boxy budou zneužívány převážně k odkládání dětí cizinců a zdravotně handikepovaných.³² Další iniciativou Ministerstva zdravotnictví, která se týkala baby-boxů, bylo v roce 2011 plošné oslovení ředitelů nemocnic a zdravotní rady dopisem, ve kterém stojí,

³¹ MPSV vydalo metodiku pro případy dětí odložených do babyboxů [online], mpsv.cz, 16. 3. 2006 [cit. 9. března 2014]. Dostupné na < <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2583/160306b.pdf> >.

³² NOVÁ, Hana. Baby-boxy, schránky pro odložené novorozené děti z pohledu právní úpravy. *Právo a rodina*, 2005, roč. 7, č. 11, s. 6.

že dle vyjádření zmocněnce pro lidská práva nesnižují baby-boxy počty nalezených mrtvých novorozenců a hrozí jejich zneužívání. Také konstatuje, že baby-boxy jsou odbornou veřejností zpochybňovány.³³

Tyto schránky jsou také předmětem kritiky ze strany Výboru OSN pro práva dětí, který vyzval v roce 2011 k jejich uzavření. Stát by se dle Výboru měl zaměřit na řešení příčin opuštění dětí, měl by podporovat plánované rodičovství, poradenství a sociální pomoc při nechtěném těhotenství. Nikoliv jen pasivně přihlížet problému. Hlavní problém je spatřován v porušování Úmluvy o právech dítěte v pěti člancích, zejména je nerespektováno právo dítěte na zachování své identity, právo znát své rodiče a původ. Výbor proto v tomto doporučení žádá, aby byl provoz baby-boxů co nejdříve zastaven a aby Česká republika vybudovala alternativní řešení pro ochranu ohrožených dětí.³⁴

Naopak stálá komise pro rodinu a rovné příležitosti dne 7. října 2011 vydala k problematice baby-boxů usnesení, v němž uznává a podporuje projekt baby-boxů, který pomohl do 7. 11. 2011 zachránit 59 dětí, které se ve většině případů dostaly do adopce.³⁵

3.3 Postavení dítěte nalezeného v baby-boxu

I přes odložení dítěte do baby-boxu je dle § 775 NOZ právně matkou žena, která dítě porodila. Ta je ze zákona nositelkou rodičovské zodpovědnosti i zákonnou zástupkyní dítěte a je nutno vzít v úvahu, že může zde být i muž, kterého právo považuje za otce.

Jestliže se nezjistí mateřství konkrétní ženy, má dítě status nalezence. Zákon o matrikách, jménu a příjmení však s pojmem nalezené dítě nepracuje. § 17 ZM hovoří o dítěti, jehož matka požádala o utajení své totožnosti v souvislosti s porodem a o dítěti nezjištěné totožnosti. Dle § 17 odst. 2 ZM se v případě nezjištěné totožnosti zápis dítěte do knihy narození provede podle výsledků šetření orgánů policie a zprávy lékaře obsahující sdělení o pohlaví a pravděpodobném datu narození dítěte.³⁶

I přes ustanovení § 17 ZM, který předpokládá šetření orgánů policie, dle stanoviska policejního prezidia, baby-boxy nespádají do jejich kompetence. Policie nebude pátrat po

³³ *Babybox odpovídá MZ ČR na nevládný dopis*[online].babybox.cz, 5. března 2011 [cit.20. února 2014]. Dostupné na<http://www.babybox.cz/media/pdf/usneseni_stale_komise.pdf>.

³⁴ *Na zrušení babyboxů má Česko sedm let. Trest mu ale nehrozí.* [online]. Llp.cz, 13. července 2011 [cit.20. února 2014]. Dostupné na<<http://llp.cz/2011/07/na-zruseni-babyboxu-ma-cesko-sedm-let-trest-mu-ale-nehrozi/>>.

³⁵ Usnesení komise pro rodinu a rovné příležitosti [online], babybox.cz, 7. října 2011 [cit.9. března 2014]. Dostupné na<<http://www.babybox.cz/?p=odpurci-priznivci#a>>.

³⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Anonymní a utajené mateřství v České republice – utopie nebo realita? *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 2, s. 55.

rodičích dětí, které byly takto odloženy, s výjimkou situací kdy vznikne podezření, že se dítě mohlo stát obětí trestného činu.³⁷ Toto pátrání by bylo i v rozporu s účelem baby-boxů.

O nalezeném dítěti hovoří i zákon č. 40/1993 Sb. o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky. Jedním ze způsobů nabytí státního občanství je nalezení fyzické osoby mladší 15 let na území České republiky. Pokud se neprokáže, že má jiné státní občanství, je českým občanem.

Jestliže se nepřihlásí rodiče odloženého dítěte, vyhledá orgán sociálně-právní ochrany žadatele o osvojení. Příbuzenský poměr mezi dítětem a původní rodinou, stejně jako práva a povinnosti z poměru vyplývající zanikají až dle § 833 NOZ osvojením.

3.4 Utajené porody v České republice

Právní úprava porodu s utajenou totožností je v České republice zakotvena zákonem č. 422/2004 Sb. Tímto zákonem došlo k novelizaci zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, a zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Před přijetím tohoto zákona bylo utajení porodu obecně vyloučeno, neboť zdravotnické zařízení má povinnost vést dokumentaci, jejíž součástí jsou i osobní údaje těhotné ženy. O otázce anonymních porodů se v ČR začalo diskutovat již v roce 1996, kdy pracovníci Fondu ohrožených dětí prosazovali, aby ženy mohly porodit anonymně. V březnu 1997 psal český tisk o programu utajených porodů, které probíhaly v ašském kojeneckém ústavu. V říjnu 1998 se objevila zpráva, že pokud se matka pro takovýto porod rozhodne, Fond ohrožených dětí ho připraví a uhradí náklady. Mohlo se stát, že matka dítě přímo v porodnici dala k adopci, avšak její jméno nebylo uvedeno v rodném listě. Také Fond ohrožených dětí v Plzni začal nabízet těhotným ženám anonymní porody. V roce 2001 se o tomto problému diskutovalo na půdě Poslanecké sněmovny, a to v souvislosti s návrhem čtyř poslankyň – Kateřiny Dostálové, Evy Dundáčkové, Lucie Talmanové a Jany Volfové na uzákonění utajeného porodu. Poslankyně však vzaly návrh zpět. Diskuse pak byla znovu obnovena dalším poslaneckým návrhem, ale tyto iniciativy byly opět bezvýsledné.³⁸ Obrat nastal přijetím zákona č. 422/2004 Sb., kdy hlavním cílem této úpravy, připravené poslanci z KDU-ČSL bylo snížení počtu umělého přerušení těhotenství a předcházení vraždám

³⁷ *Stanovisko policejního prezidia k babyboxům nám dalo za pravdu.* [online]. Fod.cz, 30. března 2006 [cit. 20. února 2014]. Dostupné na <http://www.fod.cz/stranky/adopce/anonym_porod.htm#stanovisko0>.

³⁸ HUBÁLKOVÁ, Eva. Anonymní porody z hlediska článku 8 Evropské úmluvy o lidských právech. *Správní právo*, 2003, č. 5-6, s. 282

novorozeného dítěte matkou. Tato si dále slibovala pokles případů opuštění dítěte matkou.³⁹ Tento cíl je ovšem poněkud diskutabilní. U vraždy novorozeného dítěte matkou se jedná o patologické chování rodiček, při kterém institut porodu s utajenou totožností stěží pomůže. Matky, které po porodu dítě zabijí, jsou často nepřičetné nebo psychicky nemocné. Nacházejí se ve stavu, kdy se chtějí dítěte především zbavit, aby popřely celé těhotenství. Také úvaha o snížení počtu umělého přerušení těhotenství díky této právní úpravě je poněkud mylná. Ženy, které se rozhodnou pro tento zákrok, ve většině případů vůbec dítě porodit nechtějí.

Právo požádat o utajení totožnosti má pouze svobodná žena s trvalým pobytem na území České republiky, která porodila dítě a písemně požádala o utajení své totožnosti. V takovém případě je povinno zdravotnické zařízení vést zdravotnickou dokumentaci v rozsahu péče související s těhotenstvím a porodem, jejíž součástí jsou údaje nezbytné ke zjištění anamnézy rodičky. Odděleně od zdravotnické dokumentace je vedeno jméno a příjmení ženy spolu s písemnou žádostí o utajený porod, datem narození a datem porodu. Po skončení hospitalizace ženy se zdravotnická dokumentace o tyto údaje doplní a zapečetí v obálce. Obálka se zdravotnickou dokumentací je uložena ve zdravotnickém zařízení a může být otevřena jen na základě rozhodnutí soudu. Z dikce zákona není jasné, z jakých důvodů by bylo možné dokumentaci rozpečetit a jak dlouho se má uchovávat.

V důsledku zakotvení porodu s utajenou totožností došlo v zákoně č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení ke změnám § 14 a § 17. Dle § 14 se do knihy narození nezapisuje jméno, příjmení, data a místa narození, rodná čísla, státní občanství a místo trvalého pobytu rodičů. Ve smyslu § 17 se provede zápis dítěte, jehož matka požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem do knihy narození podle zprávy zdravotnického zařízení, v kterém byl porod ukončen.⁴⁰

Problém tohoto ustanovení spočívá v tom, že neříká nic o tom, že do matriky by nemělo být zapsáno jméno a příjmení dítěte. Jméno samozřejmě nemá, ale protože v době porodu byla osoba matky známa, dítě by mělo nést její příjmení. Matka požádala o utajení své totožnosti a ne totožnosti dítěte.⁴¹

§ 13 zákona o veřejném zdravotním pojištění odst. 2 písm. j umožňuje, aby i při utajeném porodu byla poskytována zdravotní péče uhrazena ze zdravotního pojištění. Proto

³⁹ HRABÁK, Jan. Utajený porod jako nový institut zdravotnického práva. *Zdravotnictví a právo*, 2004, roč. 8, č. 10, s. 12-13.

⁴⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Anonymní a utajené mateřství v České republice – utopie nebo realita? *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 2, s. 55.

⁴¹ tamtéž

zákon stanovil, že péči hradí zdravotní pojišťovna, kterou na základě identifikačních údajů pojištěnce o úhradu požádá poskytovatel zdravotních služeb.

3.5 Utajený porod z hlediska ochrany zdravotnického zařízení

Porod s utajenou totožností matky, který byl zakotven zákonem č. 422/2004 Sb., pro zdravotnická zařízení znamená zvýšenou ochranu údajů ze zdravotnické dokumentace, které jsou však chráněny i v případě, že se nejedná o utajený porod, lékařskou mlčenlivostí. Je zde omezeno právo nahlížet do zdravotnické dokumentace dalším lékařům a zdravotnickým pracovníkům i ostatním osobám, které mají způsobilost k výkonu zdravotnického povolání.

Jestliže dojde k porušení povinností má zdravotnické zařízení administrativní a občanskoprávní odpovědnost.

K porušení povinností může dojít v následujících situacích:

- 1) Právo požádat o utajení totožnosti v souvislosti s porodem má jen žena, která má trvalý pobyt na území České republiky. Údaje, které žena sděluje zdravotnickému zařízení, matriční úřad ani zdravotní pojišťovna nepřezkoumává. Může dojít tedy k situaci, kdy není z občanského průkazu, popř. jiného dokladu ověřeno, že žena, která žádá o utajený porod má trvalý pobyt na území ČR. Z tohoto by mohly být vyvozeny administrativní důsledky zdravotnickému zařízení.
- 2) Další možná odpovědnost pro zdravotnické zařízení plyne z provedení utajeného porodu tam, kde je to ze zákona vyloučeno. Může dojít k situaci, kdy žena, jejímuž manželovi svědčí domněnka otcovství, o utajený porod požádala. Pokud by daná právní skutečnost nebyla zkoumána, mohlo by se jednat o porušení zákona. Jestliže domněnka otcovství svědčila určitému manželovi a žena to zatajila, což se při volbě porodnice dostatečně vzdálené od trvalého bydliště rodičky nebo časové tísně může stát. Přitom je povinnost ženy uvést pravdivé údaje.⁴² Vyžadování doložení dokladů by mohlo vést k napadání zdravotnického zařízení z byrokratických postupů. JUDr. Zeman v článku Několik poznámek k utajenému porodu z hlediska ochrany zdravotnických zařízení doporučuje, aby těhotná žena před vypracováním písemné

⁴² ZEMAN, Zdeněk. Několik poznámek k utajenému porodu z hlediska ochrany zdravotnických zařízení. *Zdravotnictví a právo*, 2005, roč. 9, č. 3-4, s. 35-36

žádosti o utajený porod byla poučena o skutečnosti utajený porod vylučující. Dále by bylo dle něj vhodné pořídit čestné prohlášení o tom, že neexistuje muž, jemuž svědčí podle § 776 NOZ domněnka otcovství.

3.6 Problematika porodů s utajenou totožností matky

I po utajeném porodu dle zákona č. 422/2004 Sb. je a zůstává právně matkou dítěte žena, která ho porodila a její práva a povinnosti v oblasti rodinných vztahů zůstávají. Tento právní vztah trvale zanikne až v případě osvojení dítěte.⁴³

Nezletilost matky dítěte, která žádá o utajení totožnosti, může vyvolat další otázky. Jelikož žádost o utajení totožnosti při porodu je závažným projevem vůle s velkými právními následky, za nezletilou osobu by ji zřejmě museli podepsat zákonní zástupci nebo poručník. Vystává zde zároveň otázka, zda by museli takovou žádost podepsat oba zákonní zástupci nebo jen jeden z nich a také je nejasný postup, kdy by jeden ze zákonných zástupců s tímto porodem nesouhlasil.⁴⁴

Dalším, podle mého závažným nedostatkem je nerespektování práva otce na zjištění jeho otcovství. Tento institut otci upírá právo vědět o narození dítěte a uplatnit své právo podáním návrhu na určení otcovství. Přitom otec dítěte by třeba nikdy s rozhodnutím matky dát dítě k adopci nesouhlasil. Tato úprava je pro něj diskriminační, neboť muž, který je otcem dítěte, ale není manželem matky má minimální možnost dosáhnoutí určení svého otcovství. Určení otcovství podle II. domněnky nemůže být určeno bez matrikového mateřství. Otcovství může být tedy určeno pouze podle III. domněnky v soudním řízení.

Obsah této právní úpravy je v rozporu s čl. 32 odst. 3 LZPS, podle kterého mají děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva a čl. 32 odst. 4 LZPS, který říká, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů.

Novým zákonem dochází k porušení čl. 7 Úmluvy o právech dítěte, neboť dítě není řádně registrováno ihned po narození a není mu zajištěno právo znát své rodiče a odepírá se mu právo na jejich péči.

Je třeba zmínit také čl. 8 Evropské úmluvy o lidských právech, který poskytuje každému právo na ochranu soukromého a rodinného života. Také Evropská úmluva o výkonu

⁴³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s 192.

⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině, komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 242.

práv dětí, Evropská úmluva o osvojení dětí a Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství zakotvují právo dítěte znát své rodiče a žít s nimi.

3.7 Anonymní porody z hlediska článku 8 Evropské úmluvy o lidských právech

U problematiky anonymních či utajených porodů stojí proti sobě dva zájmy. První je zájem matky utajit porod a svou identitu před veřejností a ostatními členy rodiny. Protichůdným je zájem dítěte znát své biologické rodiče.

Narození a okolnosti, za nichž se dítě narodilo, tvoří součást soukromého života dítěte a později také dospělého člověka. Na tyto případy se proto vztahuje článek 8 Úmluvy.

Jedinec často v dospělosti touží po nalezení vlastní identity, neboť je veden touhou poznat svůj původ a biologické rodiče. Tyto pocity odloženého dítěte vyjádřila i paní Odière v stížnosti podané proti Francii na porušování článku 8 Evropské Úmluvy o lidských právech. Matka stěžovatelky při porodu požádala o to, aby porod byl uchován v tajnosti a vzdala se práv k dítěti, což je ve Francii možné. Stěžovatelka chtěla v dospělosti získat informace o své biologické rodině a proto požádala Tribunal de grande instance v Paříži, aby nařídil odhalení důvěrných informací. Orgán to však odmítl s odůvodněním na porušení tajemství. Z toho důvodu se stěžovatelka obrátila na Evropský soud pro lidská práva, kde tvrdila, že nemohla získat informace o biologické rodině, což bylo v rozporu s článkem 8 Úmluvy. Paní Odière se domnívala, že francouzské právní předpisy o utajení porodu znamenají diskriminaci z důvodu rodu, která odporuje čl. 14 Úmluvy.⁴⁵

Soud konstatoval, že právo znát vlastní původ konkuruje zájmu ženy zůstat v anonymitě. Cílem francouzského práva je chránit zdraví matky i jejího dítěte při narození a předcházet potratům. Je zde tedy chráněno právo na život. Ač stěžovatelka byla doposud neúspěšná v hledání své biologické rodiny, novela zákona jí umožnila pokus opakovat. Dle soudu může stěžovatelka požádat o zjištění své identity prostřednictvím Národní rady pro přístup k informacím, pokud k tomu dá biologická matka souhlas.

Soud dospěl k názoru, že čl. 8 Úmluvy zde porušen nebyl, neboť francouzský právní řád se snaží vytvořit rovnováhu a zajistit mezi konkurujícími si zájmy proporcí.⁴⁶

⁴⁵ HUBÁLKOVÁ, Eva. Anonymní porody z hlediska článku 8 Evropské úmluvy o lidských právech. *Správní právo*, 2003, roč. XXXVI., č. 5-6, s. 284-285.

⁴⁶ ČAPEK, Jan. Právo znát vlastní biologickou identitu. *Rodinné listy*, 2012, roč. 1, č. 12, str. 29.

3.8 Právní úprava de lege ferenda

Platná právní úprava vyvolává v souvislosti s porody s utajenou totožností řadu teoretických i praktických otázek. Myslím si, že nedosáhla ani nemůže dosáhnout cíle omezit počet vražd novorozeneckých dětí ani předcházení počtu potratů. Každá žena by si takovýto krok měla rozmyslet. Není totiž pravda, že na všechny děti, čekají vhodné osvojitelé. Může se jednat také o děti zdravotně postižené, o které není při adopci příliš velký zájem. Matka tímto krokem bere dítěti možnost znát své rodiče a také odpírá otci dítěte otcovství.

V zákoně není dořešena řada otázek, které by v případě zachování tohoto institutu měly být upraveny. Tímto institutem byla narušena koncepce statusových práv vytvořených na přirozenoprávních základech obecným zákoníkem občanským, neboť dle české právní úpravy je vztah mezi matkou a dítětem založen na skutečnosti porodu. Na druhé straně některé zahraniční úpravy vycházejí z Code Civil, ve kterém je jiná koncepce. Mateřství je založeno nejen porodem ale i uznáním mateřství rodičkou.

Česká právní úprava utajených porodů je velmi problematická. Pokud má být možnost utajeného porodu součástí legislativního zakotvení, je nutná její novelizace. V podobě jako existuje nyní, je nedostatečná a nechrání ani matku ani dítě. Zákon se především nevypořádal s ustanovením, že matkou dítěte je žena, která ho porodila. Proto je dle tohoto ustanovení matkou a vzniká jí rodičovská odpovědnost.

Dále by bylo potřeba stanovit, kdo má údaje o trvalém pobytu a osobním stavu kontrolovat. Logické by bylo, aby byla prováděna zdravotními pracovníky, avšak ti požadují po ženách čestné prohlášení a v praxi se kontrola přesouvá na matriky.

Utajené porody mají tedy celou řadu problematických aspektů, a proto se projevuje jako nutnost lépe definovat jejich podmínky a celkově upravit a rozpracovat tento institut.

4. Záměna dítěte

Při určování mateřství může vyvstat spor o to, zda určitá žena určité dítě jistého dne porodila nebo neprodila. Může nastat pozitivní maternitní spor, který spočívá v tom, že dítě v matrice žádnou rodičku zapsanou nemá buď proto, že původně uvedené mateřství bylo úspěšně soudně popřeno nebo žádná rodička v něm zapsána nebyla. Negativní maternitní spor spočívá zejména s nevědomou záměnou dítěte nebo s jeho zaviněným odložením⁴⁷. U popření mateřství je cílem dokázat, že žena zapsaná v matrice jako matka buď vůbec nerodila, nebo porodila jiné dítě.

Záměna dítěte je tedy nepochybně případem, kdy se mateřství může stát sporným. Prakticky mohou nastat dvě situace – v matrice mohou být zapsáni oba rodiče, nebo jen matka.

Žena, která tvrdí, že jí bylo dítě zaměněno, by mohla žalovat na určení svého mateřství proti ženě, která je zapsána v matrice jako matka dítěte. Pokud je v matrice zapsán i otec, musela by žena, která tvrdí, že jí bylo dítě zaměněno, nejprve popřít otcovství k tomuto dítěti. Rodičovství je totiž vztah nejenom matky a otce k dítěti, ale také vztah k druhému rodiči.⁴⁸ Za platnosti zákona o rodině č. 94/1963 návrh na popření otcovství za takovéto vzniklé situace mohl podat pouze nejvyšší státní zástupce, neboť legitimaci k podání návrhu na popření otcovství mají pouze rodiče, kteří jsou zapsáni v matrice. S platností NOZ se upouští od zasahování nejvyššího státního zástupce. Nově v této věci bude rozhodovat soud. § 793 NOZ stanovuje, že *„vyžaduje-li to zřejmý zájem dítěte a mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva, může soud i bez návrhu zahájit řízení o popření otcovství, bylo-li otcovství určeno souhlasným prohlášením rodičů, ale otec dítěte takto určený nemůže být jeho otcem Soud zpravidla současně pozastaví výkon rodičovské odpovědnosti.“*⁴⁹ Jestliže by muž zapsaný jako otec dítěte v matrice byl i dle navrhovatelky biologickým otcem, k popření otcovství by nemuselo dojít. Dojde-li k popření otcovství, tak po právní moci tohoto rozhodnutí by mohla žena, která tvrdí, že je matkou dítěte, žalovat ženu, zapsanou v matrice o určení mateřství. V takovém případě by dítě bylo účastníkem řízení na straně žalované společně s matrikovou matkou.

⁴⁷ MELICHAROVÁ, Dita. Určení a popření mateřství, problematika surogačního mateřství. *Zdravotnictví a právo*, 2000, roč. 4, č. 7-8, s. 25.

⁴⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 188.

⁴⁹ aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Jestliže dojde k popření matrikového manželství i otcovství, lze podat návrh na určení mateřství ženy, která tvrdí, že je matkou dítěte.

Záměna dětí je aktuálním problémem, který byl v minulých letech hojně diskutován. Stalo se tak na základě záměny dětí v třebíčské nemocnici v roce 2007 partnerům Liborovi Brožovi a Jaroslavě Trojanové s holčičkou manželů Čermákových. Na základě pochybností Libora Brože se přišlo na to, že on ani jeho přítelkyně nejsou genetickými rodiči vychovávané holčičky. K záměně došlo v důsledku pochybení zdravotnického personálu v třebíčské porodnici.⁵⁰

⁵⁰ *Záměna dětí v třebíčské nemocnici* [online]. novinky.cz, 5. října 2007 [cit. 21.2.2012]. Dostupné na <<http://www.novinky.cz/specialy/124015-tema-zamena-deti-v-trebicske-porodnici.html>>.

5. Porod pod jinou totožností a porod mimo zdravotnické zařízení

V praxi může dojít k případům, kdy matka porodí pod jinou totožností. S největší pravděpodobností se bude jednat o cizinky, které vzhledem k problému se zdravotním pojištěním, porodí na doklady jiné ženy. Ta je následně zapsána do matriky jako matka. Jestliže nedojde ke sporu o mateřství mezi ženou zapsanou do matriky a ženou, která tvrdí, že dítě porodila, bude třeba zápis v matrice opravit v souladu s ustanovením zákona č. 301/2000 Sb. V případě sporu by bylo třeba postupovat dle ZZŘ.⁵¹

Pokud se dítě nenarodí ve zdravotnickém zařízení je dle § 15 zák. č. 301/2000 Sb., povinně oznámit narození matričnímu úřadu zdravotnické zařízení, ve kterém byl porod ukončen. Nedošlo-li k ukončení porodu ve zdravotnickém zařízení, oznámí narození lékař, který jako první při nebo po porodu poskytl zdravotní služby. Toto oznámení musí učinit nejpozději do 3 pracovních dnů od narození dítěte. Jinak je povinen oznámit matričnímu úřadu narození jeden z rodičů, popřípadě jeho zákonný zástupce nebo soudem jmenovaný opatrovník do 3 pracovních dnů. Oznamuje-li narození matričnímu úřadu matka je povinna oznámení učinit do 3 pracovních dnů od okamžiku, kdy je schopná oznámení učinit. Pokud k takovému oznámení nedošlo, je povinna matričnímu úřadu oznámit narození dítěte fyzická osoba, která se o něm dozvěděla rovněž ve lhůtě 3 pracovních dnů ode dne kdy se o narození dozvěděla.

Jestliže se dítě nenarodí ve zdravotnickém zařízení a matce nebude poskytnuta zdravotní péče, mohlo by být nejisté, zda skutečně žena dítě porodila. Aby mohlo být dítě zapsáno do matriky, je třeba, aby v souladu s ustanovením § 775 NOZ žena prokázala nejlépe lékařským potvrzením, že skutečně porodila. Jinak by mohlo dojít k situaci, kdy žena není matkou dítěte a jen tuto skutečnost před matričním úřadem předstírala.⁵²

⁵¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině, komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s.244

⁵² HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 189-190.

6. Asistovaná reprodukce

V posledních letech můžeme sledovat značný pokles plodnosti. Přibývá stále více páru, které nemohou počít dítě. Je odhadováno, že v České republice je neplodný přibližně každý 6. pár a toto číslo neustále narůstá. Není sporu o tom, že mateřství je významnou událostí života ženy, především jejího psychického zdraví. Jelikož většina žen touží být matkou, je mateřství s otcovstvím nesrovnatelné, neboť většina žen touží být matkou. Pro asistovanou reprodukci přináší tato problematika významnou otázku a to právo být matkou.⁵³ Světová zdravotnická organizace již v roce 1977 prohlásila nedobrovolnou bezdětnost za nemoc. Příčiny jsou spatřovány v neustálém odkládání početí na pozdější věk a v nepříznivém zdravotním stavu. Dochází tedy ke snižování přirozené reprodukční schopnosti. Na to reaguje moderní věda dynamickým a neustále se rozvíjejícím rozvojem asistované reprodukce, která však s sebou přináší závažné právní problémy.

6.1 Metody asistované reprodukce

Neplodnost může být na straně muže, který nemá pohlavní buňky schopné oplodnit vajíčko, nebo na straně ženy, která nemá vajíčko, které by mohlo být oplodněno. Řešením je darování zárodečných buněk od jiných osob.

Dále je možné, že muž potřebné spermie má, avšak nelze je přirozeným způsobem získat. Zde je možno použít metodu MESA (microsurgical epididymal sperm aspiration) – odběr spermií z nadvarlete a metodu TESA (testicular sperm extraction) – odběr spermií ze semenotvorných kanálků varlete.

Po získání spermií a vajíčka se přistoupí k oplodnění. Nejstarším postupem je metoda intrauterinní inseminace IUI, kdy jsou spermie zavedeny do dělohy pomocí katetru. U této metody není jisté, zda opravdu dojde ke splnutí spermií s vajíčkem. Proto byla vyvinuta metoda IVF- in vitro fertilisation, která spočívá v oplodnění ve zkumavce.⁵⁴

Jestliže není možné použít metody IVF, je možno užít ICSI (intracytoplasmatic sperm injection). Jediná spermie je nasáta do speciální mikroinjekce, která naruší buněčnou stěnu vajíčka a vpraví do něj spermii z injekce.⁵⁵

⁵³ RADVANOVÁ, Senta. Kdo jsou rodiče dítěte- jen zdánlivě jednoduchá otázka (2. Část). *Zdravotnictví a právo*, 1998, roč. 2, č. 7-8, s. 13.

⁵⁴ FRINTA, Ondřej. Asistovaná reprodukce – právo a současná praxe. *Právní fórum*, 2005, roč. 2, č. 4, s. 134

⁵⁵ VALIŠOVÁ, Vladana. K některým otázkám asistované reprodukce z pohledu současné právní úpravy. *Zdravotnictví a právo*, 1999, roč. 3, č. 7-8, s. 13.

Pokud ke spojení vajíčka a spermií dojde, vznikne embryo. V případě, že se nachází ve zkumavce, je přemístěno do dělohy budoucí matky. Tento postup se nazývá embryotransfer. Embryo může být umístěno i do ženy odlišné od dárkyně vajíčka.

Embryo lze zmrazit a přenést do dělohy budoucí matky. Tato metoda se nazývá kryoembryotransfer.

Metody asistované reprodukce se neustále vyvíjejí. Příkladem mohou být poznatky z USA, které prokázaly, že se u ženy s rostoucím věkem obecně zhoršuje kvalita vajíček. Lékaři jej proto začali upravovat. Z připraveného vajíčka odsají cytoplazma a nahradí cytoplazmou získanou z vajíčka jiné ženy. Tímto postupem bude jádro obklopeno kvalitnější cytoplazmou. Avšak některé informace ukazují, že takto počaté dítě by mohlo mít dvě genetické matky.⁵⁶

6.2 Právní úprava asistované reprodukce

Jedním z nových jevů moderního života je asistovaná reprodukce. Právní úprava umělého oplodnění je zakotvena v zákoně č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách. Před přijetím tohoto zákona bylo legislativní zakotvení otázek spojených s umělým oplodněním velmi kusé a vzhledem k současnému vývoji lékařské vědy nedostatečné.

Před touto novou právní úpravou se asistované reprodukce dotýkalo opatření Ministerstva zdravotnictví ČSR č. 18/1982 Věstníku ministerstva zdravotnictví, obsahující podmínky pro umělé oplodnění. MZ ČSR bylo zmocněno k vydání tohoto věstníku na základě § 70 odst. 1 písm. c) zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu. Prof. Jiří Haderka dovozuje, že právní úpravu umělého oplodnění netvořila pouze tato směrnice, ale bylo třeba vzít v potaz i související předpisy – ústavní, zákon o péči a zdraví lidu, občanský zákoník, zákon o rodině a další. Z dnešního pohledu se tato právní úprava jevila jako neuspokojující a bylo potřeba změny. Norma se dotýkala pouze artifiční inseminace - za umělé oplodnění se považoval léčebný výkon, kterým se provedlo u ženy oplodnění semenem manžela nebo semenem jiného muže.⁵⁷ Prof. Jiří Haderka v článku Některé právní problémy reprodukční medicíny, uveřejněném v odborném periodiku Zdravotnictví a právo, vyvodil, že pokud se jednalo o jiné metody asistované reprodukce, nešlo se vyhnout analogickému použití směrnice. Z § 1 odst. 1 opatření vyplývalo, že umělé oplodnění lze provést jen na žádost manželů, tedy legálně lze

⁵⁶ FRINTA, Ondřej. Asistovaná reprodukce – právo a současná praxe. *Právní fórum*, 2005, roč. 2, č. 4, s. 134

⁵⁷ VALIŠOVÁ, Vladana. K některým otázkám asistované reprodukce z pohledu současné právní úpravy. *Zdravotnictví a právo*, 1999, roč. 3, č. 7-8, s. 13.

uměle oplodnit ženy, které jsou v době zásahu provdány. Opačné stanovisko zastávala v článku K některým otázkám asistované reprodukce z pohledu současné právní úpravy, uveřejněném ve Zdravotnictví a právu, JUDr. Vladana Vališová. Dle ní právní úprava umožňovala, aby zákroky byly prováděny i na neprovdaných ženách, kdy v jejich prospěch svědčí čl. 1 Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen. Z článku JUDr. Vališové vyplývá, že není třeba činit rozdíly mezi ženami pro jejich rodinný stav. S jejím názorem nesouhlasil prof. Jiří Haderka, který dával jasně najevo, že o rozšíření okruhu příjemkyň umělého oplodnění takto nelze uvažovat. Autorka také nepracovala s Evropskou úmluvou o lidských právech a biomedicíně a nechávala stranou i doporučení Rady Evropy. Pro její závěry nebyl ani podklad v našich podústavních právních předpisech ani zákonech.⁵⁸

Je zřejmé, že se změnou společenských poměrů toto ustanovení omezovalo osoby, které spolu neuzavřely manželství a osoby osamělé. Zastaralost opatření se dále projevovala v otázce zajištění anonymity dárce. Pro účely asistované reprodukce bylo nutné tuto anonymitu dovozovat z § 5 odst. 2 opatření, které stanovovalo, že manželé a dárce musí zůstat vzájemně neznámí.⁵⁹

Ustanovení § 3 ZdrSpec definuje asistovanou reprodukci jako souhrn metod a postupů, při kterých dochází k odběru zárodečných buněk, k manipulaci s nimi, ke vzniku lidského embrya oplodněním vajíčka spermií mimo tělo ženy, k manipulaci s lidskými embryi, včetně jejich uchovávání, a to za účelem umělého oplodnění ženy. Tato metoda je možná pouze ze zdravotních důvodů při léčbě neplodnosti muže nebo ženy.

Taxativním výčtem zákonodárce mezi uvedené postupy řadí zavedení spermií do pohlavních orgánů ženy nebo přenos lidského embrya vzniklého oplodněním vajíčka spermií mimo tělo ženy do pohlavních orgánů ženy.

V případě asistované reprodukce je možno použít vajíčka získaná od oplodňované ženy, spermie získané od muže, který s ní podstupuje léčbu neplodnosti nebo zárodečné buňky darované anonymním dárce. Tím může být žena ve věku 18-35 let nebo muž ve věku 18- 40 let.

Takto získané zárodečné buňky a lidská embrya mohou být použita jen pro umělé oplodnění. U nevyužitých lidských embrií to neplatí. Lze je použít pro výzkum lidských kmenových embryonálních buněk v souladu se zákonem č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech.

⁵⁸ HADERKA, Jiří. Některé právní problémy reprodukční medicíny. *Zdravotnictví a právo*, 2000, roč.4 , č.2, s. 7-8.

⁵⁹ FRINTA, Ondřej. Asistovaná reprodukce – právo a současná praxe. *Právní fórum*, 2005, roč. 2, č. 4, s. 138.

§ 6 ZdrSpec určuje, že umělé oplodnění lze provést pouze na základě písemné žádosti ženy a muže. Ta nesmí být starší 6 měsíců a žena musí splňovat podmínku věku, kdy její věk nesmí překročit 49 let. Také nelze provést umělé oplodnění ženě, která má s mužem, s nímž předložila žádost, příbuzenský vztah, který vylučuje uzavření manželství.

6.3 Umělé oplodňování dle evropského práva

Legislativa i soudní praxe v evropských zemích směřují z hlediska umělého oplodnění ke konsensu, avšak promítají se zde rozdílné právní, filozofické, politické, náboženské a kulturní přístupy.

Nastíním tři rozsudky Evropského soudu pro lidská práva, které byly vynesené na základě Úmluvy o lidských právech a umožňují poskytnout představu, jak je v Evropě umělé oplodnění upraveno a kam směřuje trend současné doby.

Případ S. H. a ost. v. Rakousko

Stěžovatelé byli dva manželské páry, které žijí v Rakousku a trpí neplodností. Těhotenství chtěli docílit prostřednictvím v Rakousku nedovolené metody in vitro.

Paní S. H. produkuje vajíčka, která nejsou způsobilá k oplodnění, a její manžel je neplodný. Metoda in vitro za použití spermatu dárce by jim poskytla možnost mít dítě, u něhož by jedním z genetických rodičů byla matka. Druhý pár chtěl použít metodu in vitro za použití vajíček dárkyně. Zde by byl jedním z genetických rodičů otec. Dle rakouského zákona o umělém oplodnění jsou obě možnosti nepřipustné. Ten zakazuje použití spermatu od dárce pro oplodnění in vitro a dárcovství vajíček vůbec neumožňuje. Proto v r. 1998 podali k Ústavnímu soudu Rakouska S. H. a H.E.-G. žádost o přezkoumání zákona o umělém těhotenství. Ten došel k závěru, že došlo k zasahování do jejich práva na respektování rodinného života, což bylo správné, neboť daná ustanovení mají předcházet vzniku neobvyklých osobních vztahů.⁶⁰

Proto se obrátili na Evropský soud pro lidská práva s tvrzením, že zákaz dárcovství vajíček a spermatu pro oplodnění in vitro porušil jejich právo na respektování rodinného života garantované článkem 8 Úmluvy. Rovněž tvrdili, že rozdílnost zacházení vůči párům, které žádají použití jiné techniky oplodnění, je třeba pokládat za odporující článku 14.⁶¹

⁶⁰ ČAPEK, Jan. Umělé oplodňování dle evropského práva. *Rodinné listy*, 2012, roč. 1, č.6, str. 13.

⁶¹ *S. H. and others v. Austria*, rozsudek senátu ESLP ze dne 3. 11. 2011, stížnost č. 57813/00.

Soud dospěl k závěru, že právo dvojice počít dítě a využít metody umělého oplodnění je chráněno článkem 8 Úmluvy.⁶²

Případ Evans versus Spojené království

V roce 2000 se paní Evans a její partner J. pokoušeli počít dítě prostřednictvím umělého oplodnění. U paní Evans však bylo diagnostikováno, že vaječníky jsou v předrakovinovém stavu. V důsledku toho jí bylo nabídnuto oplodnění in vitro před tím, než jí odstraní vaječníky. Paní Evans i její partner podepsali souhlas s tímto postupem a byli poučeni, že podle zákona o umělém oplodnění a embryologii z roku 1990 bude každý z nich svůj souhlas moci kdykoliv odvolat. V roce 2001 pár navštívil kliniku a toho dne došlo k vytvoření šesti embryí, která byla uskladněna. Paní Evans po prodělané operaci vaječníků musela čekat ze zdravotních důvodů dva roky, než jí mohla být do dělohy implantována embrya. V roce 2002 ale vztah s přítelem skončil. V důsledku toho byl odvolán souhlas se skladováním embryí ze strany bývalého partnera. Paní Evans s tím nesouhlasila, neboť pro ni předmětná embrya znamenala jedinou možnost na biologického potomka.⁶³

Stěžovatelka proto zahájila řízení u Vrchního soudu, kde požadovala obnovení souhlasu bývalého přítele. Požadavek byl zamítnut s odůvodněním, že pan J. jednal při zahájení oplodňovací procedury v dobré víře, že jeho vztah s paní Evans bude pokračovat. Následně odvolací soud potvrdil tento rozsudek.

Paní Evans se tedy obrátila na Evropský soud pro lidská práva, kdy podle čl. 39 Jednacího řádu Soudu žádala, aby vláda Spojeného království přijala opatření, aby embrya nebyla zničena. Stěžovatelka se domnívala, že došlo k porušení práva na život, garantované čl. 2 a práva na respektování soukromého a rodinného života na základě čl. 8 Úmluvy. K tomuto porušení došlo na základě vyžadování souhlasu otce k pokračujícímu uskladnění a k implantaci oplodněných vajíček.⁶⁴

Soud došel k závěru, že embrya nemají právo na život ve smyslu Úmluvy a že ani nedošlo k porušení čl. 8. Případ se dostal k dalšímu projednávání před Velkým senátem, který konstatoval, že na embrya vytvořená uměle se nevztahuje čl. 2 Úmluvy. Velký senát se však dále zabýval čl. 8, kde dochází ke konfliktu dvou zájmů.

⁶² ČAPEK, Jan. Umělé oplodňování dle evropského práva. *Rodinné listy*, 2012, roč. 1, č.6, str. 13.

⁶³ ČAPEK, Jan. Umělé oplodňování dle evropského práva. *Rodinné listy*, 2012, roč. 1, č.6, str. 12.

⁶⁴ *Evans v. United Kingdom*, rozsudek senátu ESLP ze dne 10. 4. 2007, stížnost č. 6339/05.

Velký senát nakonec dospěl k názoru, že vnitrostátní právní úpravy byly jasné a stěžovatelka na ně byla upozorněna. Byla tu tak vytvořena rovnováha mezi konkurujícími si zájmy stěžovatelky a jejího bývalého přítele a tím nebyl porušen čl. 8 Úmluvy.⁶⁵

Případ Dickson versus Spojené království

V tomto případě se jednalo o věc stěžovatelů Kirka a Lorraine Dicksonových, kteří jsou britskými občany. Pan Dickson se nachází ve věznici a paní Dickson bydlí ve městě Hull. Pan Dickson byl v roce 1994 odsouzen za vraždu na doživotí. V roce 1999 se seznámil s Lorraine prostřednictvím korespondenční vězeňské seznamky a v roce 2001 uzavřeli manželství. Protože pan Dickson může být propuštěn minimálně po odpykání 15 let a je bezdětný, požádal spolu s manželkou o umělé oplodnění, neboť jinak nebylo možné počít dítě. Bylo třeba vzít v potaz, že s ohledem na nejbližší možné Kirkovo propuštění a věk manželky by to přirozenou cestou nebylo možné. Jejich žádost byla státním sekretářem zamítnuta s odvoláním na obecnou politiku, podle níž lze takovýmto žádostem o umělé oplodnění vyhovět jen ve vyjimečných případech. Pro zamítnutí žádosti byly důvody následující: vztah mezi stěžovateli nebyl nikdy otestován v přirozeném prostředí a dále otec by neprožil s dítětem významnou část dětství. Stěžovatelé se bezúspěšně odvolali. V roce 2006 bylo vyhověno žádosti stěžovatelů, aby žádost byla postoupena Velkému senátu. Manželé si stěžovali na odmítnutí přístupu k umělému oplodnění s odvoláním na článek 8 Úmluvy. Hlavní otázkou bylo, zda bylo dosaženo rovnováhy mezi konkurujícími si veřejnými a soukromými zájmy. Soud konstatoval, že spravedlivé rovnováhy mezi konkurujícími si veřejnými a soukromými zájmy nebylo dosaženo a to bylo v rozporu s čl. 8 Úmluvy.⁶⁶

6.4 Určení rodičovství při asistované reprodukci

V souvislosti s umělým oplodněním se může stát, že biologičtí rodiče se budou lišit od právních. U asistované reprodukce tedy vyvstává problém určení rodičovství.

Jedním z nejběžnějších případů u asistované reprodukce je léčba neplodnosti manželského páru. Mateřství je dáno faktem porodu a tedy dle § 775 NOZ je matkou žena, která dítě porodila. Otcem je dle § 776 NOZ manžel matky.

⁶⁵ tamtéž

⁶⁶ ČAPEK, Jan. Umělé oplodňování dle evropského práva. *Rodinné listy*, 2012, roč. 1, č.6, str. 10-11.

Problematictější se může zdát určení otcovství u nesezdaného páru. Na tuto skutečnost však reaguje v § 778 NOZ, který stanovuje, že otcem tohoto dítěte je muž, který dal k umělému oplodnění souhlas.

7. Srovnání české právní úpravy s úpravou ve Spolkové republice Německo

Pokud se podíváme na hlavní zásady a směry, kterými se obě právní úpravy řídí, nenajdeme zásadní odlišnosti. Hmotněprávní ustanovení § 1591 BGB mluví jednoznačně. Stejně jako v ČR platí, že mateřství je dáno faktem porodu. Matkou dítěte je tedy žena, která jej porodila. § 256 německého občanského soudního řádu stanovuje, že dítě může iniciovat zjištění svého genetického původu.

Stejně jako v České republice jsou i v Německu zřizovány a provozovány tzv. Babyklappen (v ČR známé jako baby-boxy). Jedná se o schránky, které dávají matkám možnost anonymně odevzdat dítě do odpovědných rukou. První Babyklappen byla zřízena v roce 2000 v Hamburku. Dnes se vyšplhal jejich počet na 98. Odložení dítěte prostřednictvím těchto schránek je stejně jako v ČR dle § 221 StGB beztrestné a anonymní. Po umístění dítěte do schránky je mu okamžitě poskytnuta zdravotnická pomoc. Poté je dítě umístěno po dobu osmi týdnů do pěstounské péče. Po tuto dobu má matka možnost se o dítě přihlásit. Po uplynutí této doby může být zahájeno řízení o osvojení.⁶⁷

Ve skutečnosti je ale anonymní porod ve SRN nelegální, avšak Babyklappen jsou tolerovány. Snahy o legislativní úpravu anonymních porodů byly neúspěšné - v roce 2002 Bundestag odmítl návrh zákona, který upravuje anonymní porody.⁶⁸

V případě osvojování dětí je dle § 1747 BGB třeba svolení rodičů osvojovaného dítěte. Problémem je, zda svolení k adopci u odloženého dítěte lze považovat jeho odložením. Ovšem vzhledem k zákonné osmitýdenní lhůtě tak zřejmě nelze učinit. Po uplynutí lhůty se postupuje stejně jako v případě rodičů, u nichž není pobyt dle § 1747 odst. 4 BGB znám.⁶⁹

Vedle baby-boxů je v Německu také prosazována možnost anonymních porodů. Ty prosazuje především nezisková organizace Sternipark. Ta také nabízí možnost pro matky, které jsou v nouzi porodit anonymně v nemocnici a pak se rozhodnout jak postupovat. V České republice existuje mimo zákonnou úpravu podobná možnost – anonymně odevzdat dítě Fondu ohrožených dětí. FOD je občanské sdružení na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným nebo jinak sociálně ohroženým dětem, které bylo zřízeno v roce 1990. Po telefonické domluvě mohou matky předat dítě pracovníkům FOD.

⁶⁷ Babyklappe.[online]. Babyklappe.info, 25.2.2014. [cit.25. února 2014]. Dostupné na <<http://babyklappe.info/geschichte/index.html> />.

⁶⁸ FLÍDROVÁ, Adéla. Anonymní porod? *Jurisprudence*, 2004, roč. 5, č. 4, s. 12.

⁶⁹ HERMANOVÁ, Monika. Právní aspekty problematiky anonymního odkládání dětí a anonymních porodů ve Spolkové republice Německo a některých dalších zemích. *Justiční praxe*, 2002, roč.50, č. 6., s. 384.

Ve srovnání s českou právní úpravou, kdy surogátní mateřství není zakázáno ani výslovně povoleno je v německé výslovný zákaz náhradního mateřství. Bundestag v roce 1990 schválil Gesetz zum Schutz von Embryonen, jehož účelem je zabránit zneužití reprodukčních technik a omezit manipulaci s embryi. V pozadí této úpravy je obava z možného opakování genetických pokusů jako tomu bylo v nacistickém Německu za účelem vyšlechtění dokonalejší rasy.⁷⁰

Tento zákon vymezuje povolené činnosti a řadu jích zakazuje. V § 1 EschG jsou definovány zakázané činnosti, které se týkají reprodukčních technik. Toto ustanovení zakazuje mimo jiné náhradní mateřství. Zneužitím těchto technik hrozí trest odnětí svobody až na tři roky nebo peněžitý trest.

⁷⁰ MELICHAROVÁ, Dita. Určení a popření mateřství, problematika surogačního mateřství. *Zdravotnictví a právo*, 2000, roč. 4, č. 7-8, s. 27.

Závěr

Rodinné právo, upravující rodinněprávní poměry prošlo velkou legislativní změnou. Od 1. 1. 2014 je účinný nový kodex soukromého práva – nový občanský zákoník, do něhož byla zařazena právní úprava rodinného práva, které je věnována druhá část NOZ. Rok 2014 nepřinesl legislativní změny jen v oblasti hmotného práva, ale také práva procesního. Dle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních budou probíhat od roku 2014 i řízení o určení a popření rodičovství.

Rekodifikace soukromého práva se snaží napravit nedostatky současného stavu, avšak na druhé straně vidíme i mezery, které zůstaly. Jednu z mezer spatřuji v tom, že NOZ se nevěnuje problematice surogátního mateřství. Zmiňuje se o ní v jednom ustanovení (§ 804 NOZ), které stanovuje, že osvojení je vyloučeno mezi příbuznými v řadě přímé a sourozenci s tím, že tento zákaz neplatí v případě náhradního mateřství. S ohledem na sociologické, právní, psychologické i etické aspekty se domnívám, že v novém kodexu měla být tato problematika jednoznačně upravena nebo výslovně zakázána jako je tomu v Německu. Možná by byla úprava i v samostatném zákoně. Dle úpravy v NOZ je třeba předpokládat, že s náhradním mateřstvím zákonodárce počítá a je dovoleno. Pokud by bylo zakázáno, nezmiňoval by se o něm v zákoně. Surogátní mateřství však způsobuje od samého počátku nejistotu pro všechny zúčastněné a je otázka, proč se o něm zákonodárce vůbec zmiňuje v jediném ustanovení, když tento institut není nikde upraven ani definován.

V České republice se jedná o institut, který je využíván, i když v opravdu nízkém počtu. Proto, pokud zákonodárce počítá s tímto jevem, měl by podrobně stanovit definici náhradního mateřství, podmínky celého procesu, ale i úpravu vztahů mezi objednatelským párem a matkou. Samozřejmě by muselo dojít i k úpravě v procesním předpise, kdy by předpokladem pro osvojení mohla být surogátní smlouva.

NOZ staví na osvědčeném modelu, kdy navazuje na zákon o rodině a ustanovení § 50a ZR přejímá v nezměněné formě. Matkou dítěte je tedy stále žena, která jej porodila. V případě surogátního mateřství by se zákonodárce musel s tímto ustanovením vyrovnat.

Dalším problematickým aspektem mé práce jsou baby-boxy, které nevznikají v souladu se zákonnou úpravou, avšak neustále se ohánějí záchranou lidského života. Veřejnost je často manipulována masovými médii, které jí neustále utvrzují v tom, že pokud by nebylo baby-boxu, matka by pravděpodobně dítě zavraždila nebo někde pohodila. Takovéto uvažování je mylné. Už ze skutečnosti, že matka dojde s dítětem k baby-boxu, a cestou riskuje, že ji někdo spatří, nelze usuzovat, že by byla schopná dítě někde odhodit. Je třeba také podotknout, že

pokud matka novorozence zabije, jedná se většinou o předem promyšlený čin nebo je to důsledek psychického vypětí, způsobeného porodem.

Schránky pro nechtěné děti jsou proto neustále předmětem složitých diskuzí odborníků. Stále zdůrazňované právo dítěte na život, identitu a na znalost svého původu, garantované Úmluvou o právech dítěte, stojí proti právu matky na soukromí. Je zcela evidentní, že matka má právo utajit svou totožnost před veřejností, ale nemělo by jí být přiznáváno právo utajit svou vlastní totožnost před dítětem.

Z mého pohledu se mohou baby-boxy stát pastí jak pro dítě, tak matku. Jejich rozsáhlá medializace, může pro matku v tíživé životní situaci znamenat jednoduché východisko a řešení problému. Je otázkou zda toho v budoucnosti nebude litovat. Mohla by přece porodit ve zdravotnickém zařízení a následně dát dítě k adopci. To by pak nemělo v budoucnosti problém s vlastní identitou, pokud by mělo zájem, mohlo by nalézt své rodiče (např. jejich vyhledáním na matrice). Přece jen je nežádoucí, aby společnost mlčky tolerovala a ještě vytvářela podmínky pro beztrestné odložení dítěte.

Problematickým se jeví i zákon o utajených porodech, který byl přijat na základě poslanecké iniciativy, neprošel standardním legislativním procesem a narušil koncepci statusových práv. Plně souhlasím s názorem, že snaha o originalitu řešení za každou cenu je někdy horší než neodbornost.⁷¹ Zakotvení tohoto institutu v našem právním řádu by si zasloužilo především odbornou debatu a propracovanost dané myšlenky v zákoně.

Předposledním tématem, rozebíraným v mé práci je téma asistované reprodukce. Právní úprava, dříve kusá, je dnes díky zákonu č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách vyhovující. Z důvodů stále se zvyšující neplodností muže a ženy bylo třeba jasně definovat asistovanou reprodukci a podmínky provedení tohoto zákroku. Je třeba říci, že ve srovnání s ostatními instituty, popsány v mé diplomové práci má tato úprava nejméně nedostatků. Do budoucna by bylo ovšem dobré se vyrovnat s asistovanou reprodukcí u homosexuálních párů.

Pokud srovnáme právní úpravu České republiky z hlediska určení mateřství, nalezneme shodu s úpravou v Německu, kde v občanském zákoníku nalezneme stručnou větu, že matkou dítěte je žena, která ho porodila. Vztah mezi matkou a dítětem tedy vzniká faktem porodu. Naše úprava se však ve srovnání s Německou nejvíce odlišuje v institutu surogátního mateřství, v Německu zakázaného. Ačkoliv v žádném českém právním předpise nenajdeme jeho výslovné zakotvení, má se za to, že je to institut u nás dovolený, i když neupravený.

⁷¹ KRÁLIČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s.56.

Jak již bylo nastíněno je v některých aspektech právní úprava v České republice nedostatečná a bylo by potřeba, aby některé instituty byly zákonodárcem výslovně a pečlivě upraveny.

Seznam použité literatury a pramenů

Právní předpisy:

- ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/1964, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 422/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon
- zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách
- Bürgerliches Gesetzbuch
- Strafgesetzbuch
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Odborné publikace:

1. DAVID, Roman. *Práva dítěte: Úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty: rodina a základy rodinného práva*. 1. Vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, 175 s.
2. HOLUB, Milan, NOVÁ, Hana. *Zákon o rodině a předpisy související: podle stavu k 1. 2. 2004*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2002, 751 s.

3. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině, komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 558 s.
4. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 398 s.
5. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 191 s.
6. RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999. 227 s.
7. ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, 304s.

Odborné periodika:

1. ČAPEK, Jan. Právo znát vlastní biologickou identitu. *Rodinné listy*, 2012, roč. 1, č. 12, str. 29.
2. ČAPEK, Jan. Umělé oplodňování dle evropského práva. *Rodinné listy*, 2012, roč. 1, č. 6, str. 10-14.
3. FIALA, Josef, STEINER, Vilém. Teoretické otázky určení mateřství podle československého práva. *Právník*, 1970, roč. CIX, č. 3, s. 33-43.
4. FLÍDROVÁ, Adéla. Anonymní porod? *Jurisprudence*, 2004, roč. 5, č. 4, s. 10-14.
5. FRINTA, Ondřej. Asistovaná reprodukce – právo a současná praxe. *Právní fórum*, 2005, roč. 2, č. 4, s. 133-140.
6. HADERKA, Jiří. Surogační mateřství. *Právní obzor*, 1986, roč. 69, č. 10, s. 917-934.
7. HADERKA, Jiří. Některé právní problémy reprodukční medicíny. *Zdravotnictví a právo*, 2000, roč. , č.2, s. 7-9.
8. HEJDUK, Marek. Problematika náhradního mateřství de lege ferenda. *Trestní právo*, 2012, roč. 14, č. 7-8, s. 37-41.
9. HERMANOVÁ, Monika. Právní aspekty problematiky anonymního odkládání dětí a anonymních porodů ve Spolkové republice Německo a některých dalších zemích. *Justiční praxe*, 2002, roč. 50, č. 6., s. 384-391.
10. HUBÁLKOVÁ, Eva. Anonymní porody z hlediska článku 8 Evropské úmluvy o lidských právech. *Správní právo*, 2003, roč. XXXVI., č. 5-6, s. 282-288.

11. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Anonymní a utajené mateřství v České republice – utopie nebo realita? *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 2, s. 53-57.
12. KALVACH, Mariana. Zamyšlení nad problematikou náhradního mateřství. *Zdravotnictví a právo*, 2009, roč. 13, č. 7-8, s. 14-17.
13. MELICHAROVÁ, Dita. Určení a popření mateřství, problematika surogačního mateřství. *Zdravotnictví a právo*, 2000, roč. 4, č. 7-8, s. 24-27.
14. NOVÁ, Hana. Baby-boxy, schránky pro odložené novorozené děti z pohledu právní úpravy. *Právo a rodina*, 2005, roč. 7, č. 11, s. 4-5.
15. POLÁKOVÁ, Martina. Určení rodičovství z pohledu práva dítěte znát své rodiče deklarovaného Úmluvou o právech dítěte. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 2, s. 55-58.
16. RADVANOVÁ, Senta. Kdo jsou rodiče dítěte – jen zdánlivě jednoduchá otázka. *Zdravotnictví a právo*, 1998, roč. 2, č. 5, s. 7-10.
17. RADVANOVÁ, Senta. Kdo jsou rodiče dítěte - jen zdánlivě jednoduchá otázka (2.část). *Zdravotnictví a právo*, 1998, roč. 2, 7-8, s. 9- 13.
18. SCHNEIBERG, František. Babyboxy – pomoc dítěti nebo past? *Zdravotnictví a právo*, 2009, roč. 13, č. 6, s. 8-10.
19. SCHNEIBERG, František. Náhradní mateřství – pohled pediatra. *Rodinné listy*, 2012, roč. 1, č. 6, s. 9-10.
20. SMOLÍKOVÁ, Kateřina. Institut matky hostitelky. *Zdravotnictví a právo*, 2009, roč. 13, č. 11, s. 6-9.
21. STARÁ, Ivana. Právní a etická otázka pronájmu dělohy. *Právo a rodina*, 2010, roč. 12, č. 4, s. 19-21.
22. VALIŠOVÁ, Vladana. K některým otázkám asistované reprodukce z pohledu současné právní úpravy. *Zdravotnictví a právo*, 1999, roč. 3, č. 7-8, s. 13-19.
23. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 7, s. 250-251
24. ZEMAN, Zdeněk. Několik poznámek k utajenému porodu z hlediska ochrany zdravotnických zařízení. *Zdravotnictví a právo*, 2005, roč. 9, č. 3-4, s. 35-36

Judikatura:

1. *Evans v. United Kingdom*, rozsudek senátu ESLP ze dne 10. 4. 2007, stížnost č. 6339/05.

2. *S. H. and others v. Austria*, rozsudek senátu ESLP ze dne 3. 11. 2011, stížnost č. 57813/00.

Ostatní zdroje:

1. <http://portal.justice.cz/>
2. <http://www.novinky.cz/>
3. <http://www.fod.cz/>
4. <http://llp.cz/>
5. <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>
6. <http://www.babybox.cz/>
7. <http://www.mpsv.cz/>

Shrnutí práce

Diplomová práce Určování mateřství se zabývá situacemi, ve kterých může nastat spor o mateřství. Mým záměrem bylo pojmout toto téma co nejkomplexněji, neboť vztahy mezi rodiči a dětmi jsou zároveň i nejdůležitějšími vztahy mezi lidmi a měly by být tedy upraveny tak, aby co nejvíce odpovídaly zájmům dítěte. Při určování mateřství se po dlouhá staletí vycházelo z římské zásady „*mater semper certa est*“. Z důvodu rozvoje asistované reprodukce bylo však nutné přesněji stanovit, kdo je matkou dítěte. § 775 NOZ stanovuje, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila. Přesto mohou nastat sporné otázky v oblasti určování mateřství, kterým se tato práce věnuje. Práce se zaměřuje na historii právní úpravy, problematické aspekty surogátního mateřství, porody s utajenou totožností matky, na postavení vyměněných a nalezených dětí a také na porody mimo zdravotnická zařízení. Právní úprava určování mateřství v České republice je sledována především z pohledu *de lege lata* a porovnávána s úpravou v Německé spolkové republice.

Summary

The thesis "determining of motherhood" deals with situations, where is a chance of dispute about maternity. My intention was to cover this topic as complex as possible, because relations between parents and their children are the most important relations and so they should be adjusted to fulfil the interests of the child. The determining of motherhood has been based for a long time on Roman principle "*mater semper certa est*". Because of expansion of assisted reproduction, it was needed to exactly state who is the mother of the child. § 775 NOZ says, that the woman who gave birth to the child is also his mother. Yet, when it comes to determining of motherhood, there are controversial issues, which are covered by this thesis. The thesis is focused on the history of legislation, problematic aspects of surrogacy, births with unknown identity of the woman, situation of changed and found childs and also on births outside of medical centers. The legislation of determining of motherhood in Czech Republic is followed mainly from the view "*de lege lata*" and compared with legislation in Germany

Klíčová slova – Keywords

Anonymní porod - anonymous birth

Asistovaná reprodukce - assisted reproduction

Babybox - babybox

Dítě - child

Mateřství - motherhood

Surogační mateřství - surrogacy motherhood

Určování mateřství - determinig motherhood

Utajený porod - secret birth

Nový občanský zákoník - The new Civil Code

Příloha

Příloha č. 1 – Baby-box ve Valašském Meziříčí

Пříloha č. 2 – detail

Foto: Kateřina Volná